

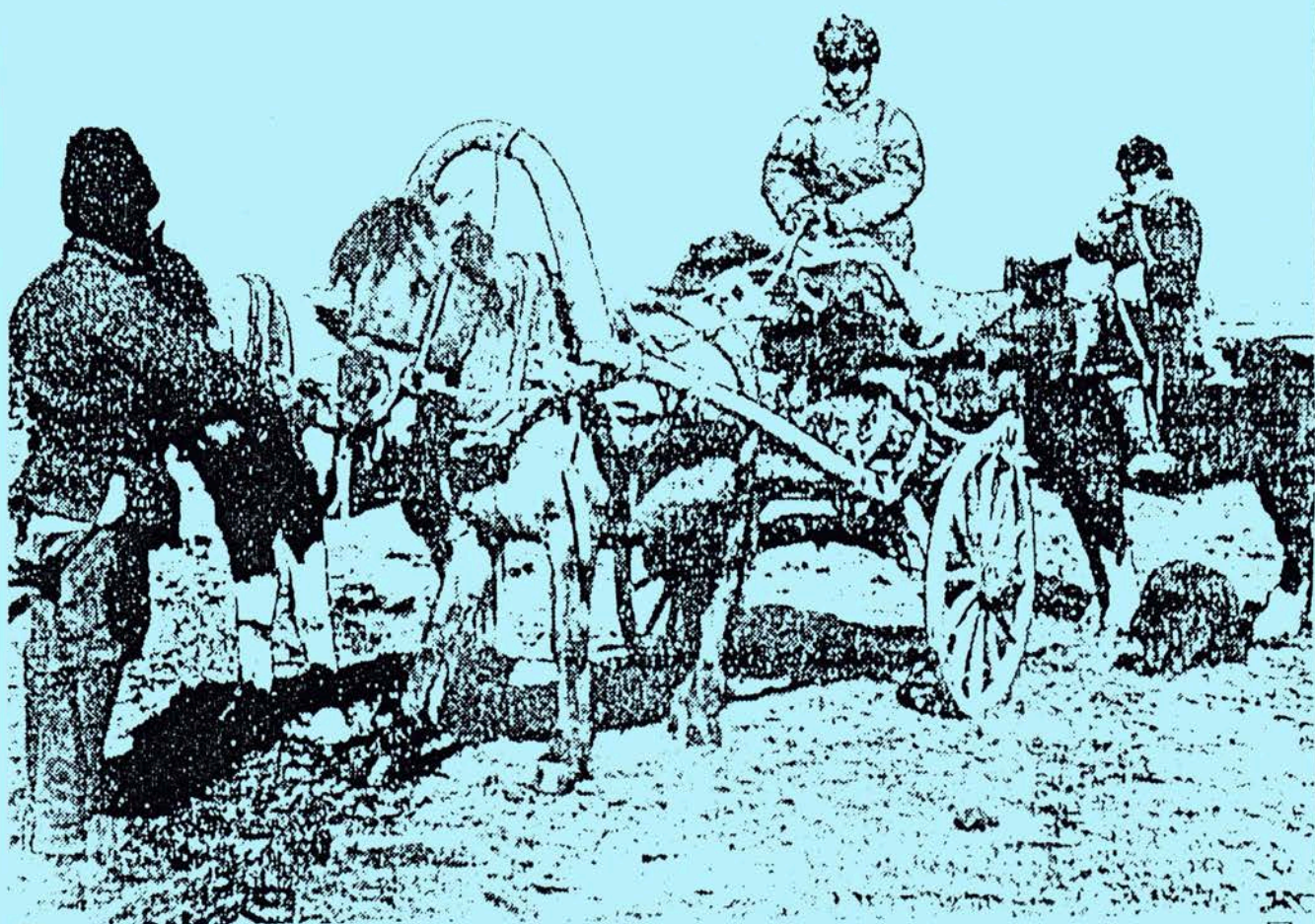
MAJ 1999

GER

29

Dansk Mongolsk Selskab

Nr. 29 - 10. årgang Maj 1999

Dansk Mongolsk Selskab's medlemsblad er tidsskriftet GER.

Redaktion: Rolf Gilberg (ansvarshavende), Ann Benwell, Jan Koed, Gudrun Lefmann, Bulgan Njama. Artiklernes synspunkter repræsenterer den enkelte forfatters holdninger. Indlæg uden forfatterangivelse er produceret af redaktionen.

*GER udkommer februar,
maj, august, november*

Dansk Mongolsk Selskab

Æresmedlem:

HKH Kronprins Frederik

Bestyrelsen:

Klaus Ferdinand (suppleant), Rolf Gilberg (formand), Anita Garbers, Søren Haslund-Christensen, Jan Koed (kasserer), Gudrun Lefmann, Bulgan Njama (sekretær), Leif Petersen (suppleant).

Selskabets adresser:

Formanden: Rolf Gilberg, Etnografisk Samling, Nationalmuseet, Frederiksholms Kanal 12, 1220 København K.

Telf: 3347 3207; fax: 3347 3320
E-mail: rolf.gilberg@natmus.dk

Sekretæren: Bulgan Njama, Fuglebo 2, 2000 Frederiksberg
Telf: 3833 2106; Fax: 3833 2109
E-mail: DMS@sol.dk

Kassereren: Medlemskab, adresseændringer og kontingent:
Jan Koed, Carl Bernhardsvej 15 sttv, 1817 Frederiksberg C.
Telf: 3322 3729;
Postgiro: 784-1582
jan-koed@inet.uni2.dk

Medlemskontingent: 100 kroner pr. kalenderår.

Kontingent for medlemmer bosat i udlandet er 150 kroner.

Dansk Mongolsk Selskabs formål er:

(a) at fremme og udbrede kendskabet i Danmark til mongolerne og deres kultur, især i mongolernes kerneområder i Mongoliet, Kina og Rusland.

(b) at udgive skrifter om mongolerne.

(c) at være samlingsorgan for personer, der interesserer sig for mongoler og deres forhold.

(d) at fremme og udvikle forbindelserne mellem befolkningen i Danmark og mongolerne.

(e) at støtte kulturelt arbejde blandt mongoler og skabe forbindelser mellem videnskabelige, kulturelle, faglige og folkelige organisationer i de respektive lande.

Forsiden

Nybyggerne med det første læs skind og pelsværk, der skal køres fra gården i Bulguntal til Urga.

Gadebørn

Danida har fornyet Dansk Mongolsk Selskabs gadebørnsprojekt med nogle millioner, så projektet kan fortsætte endnu 3 år.

ISSN Nr: 0905-9504

Litteratur om mongoler tillæg 17

Bundgaard, Bente [1998]: *På hesteryg fra Mongoliet til Vesterbro. Femina*, 49:50,51,52 (København).

Gundersen, Signe [1999]: *Himlen ned på jorden. Dansk pige rider tre måneder alene gennem Mongoliet. Adventure World*, 22:5-12 (København).

Munk, Kirsten Hartvig [1997]: *Mongoliet på skoleskemaet. anmeldelse. Kristeligt Dagblad*, 27. okt. (København).

Vølund, Jette [1999]: *Et telt midt i ødemarken. Politiken, Vi rejser*, 7. marts (København).

The Economist, Elista [1997]: *Præsidenten er både Buddha og Godfather. Kalmykien burde ligge på en anden planet. Men det buddhistiske land ved det Kaspiske Hav er en del af Den Russiske Føderation. Politiken*, 30. december (København).

Mongoliet på nettet:

<http://www.mol.mn/english>

<http://www.un-mongolia.mn>

Den danske gesandt besøgte Mongoliet i 1925

Tidligt i 1924 ankom den danske gesandt Henrik Kauffmann til Peking i Kina. Danmark anerkendte i 1924 som et af de første lande det nye Sovjetunion (dannet 30. dec. 1922). I 1925 var der kun få lande, som havde anerkendt Sovjetunionen. Derfor kunne en dansk gesandt uden besvær rejse på officielt besøg til Mongoliet, som jo arbejdede tæt sammen med Sovjet. Andre lande, især USA, var interesseret i at vide hvad der foregik, så Kauffmann var faktisk også spion for den vestlige verden. Han har hjemsendt til Danmark en mere officiel rapport (20. marts og 20. september 1925), hvorfra der i det følgende vil blive citeret uddrag. Den første rapport skrev Kauffmann før han besøgte landet, den anden efter. Originalen befinder sig i Rigsarkivet. Red

Jengis og Kublai Khans hjemland, som har stået under manchu-kejsernes styre siden 1691, har altid i administrativt henseende nydt en vis selvstændighed. Der fandtes vel kinesiske guvernører i nogle af de større byer, men de indre anliggender var for en stor del fore beholdt de mongolske prinser og præsteskabet.

Landet, som er opdelt i talrige småriger stående under de enkelte prinser, er kun tyndt befolket. Befolkningen (600.000) fører en halvt nomadiserende tilværelse. I kulturel og intellektuel henseende står mongolerne under kineserne; næsten hveranden mand - 44% af den mandlige befolkning - er præster, lamaer; de højerestående af disse har desuden talrige ikke-gejstlige undergivne; ypperstepræsten i Urga således ca. 100.000 spredt over hele landet.

Som følge af sin beliggenhed og sine mineralske rigdomme har landet altid spillet en stor rolle i den russiske ekspansionspolitik i Østen, og det mongolske spørgsmål har lige fra forrige århundrede været et af de mange vigtige problemer, som de russiske diplomater i Peking mer eller mindre til stadighed har måttet beskæftige sig med.

I kejserdømmets sidste dage var den kinesiske regering meget aktiv for at kolonisere det ydre Mongoli. Indvandringen af kinesere blev fremmet, kinesiske tropper forlagdes til Urga, selvstændigheden blev beskåret, og så videre.

Alt dette fremkaldte øget modstand hos de mongolske prinser, som hidtil temmelig let var blevet holdt i tømme efter princippet "divide et impera" og ved hjælp af allehånde ydre nådesbevisninger. I juli 1911 begav en hemmelig mission af mongolske prinser sig til Petrograd for at opnå russisk støtte til autonomiens bevarelse. De pågældende blev vel modtaget, men opnåede dog kun et tilsagn om russisk mægling.

Da imidlertid den kinesiske revolution brød ud hen på efteråret samme år, benyttede mongolerne lejligheden til at forjage de kinesiske embedsmænd og tropper, og proklamerede deres ypperstepræst (Urgas Hutuktu eller levende Buddha, som han også kaldes) som landets uafhængige hersker.

De nye kinesiske magthavere forsøgte på forskellig måde at overtale Urga-regeringen til at slutte sig til republikken, men uden held, og heller ikke et russisk mæglingsforsøg førte til no-

get. Den russiske regering gik derpå et skridt videre og sluttede den 3. november 1912 en overenskomst med mongolerne, hvorved Rusland imod et løfte om at støtte Mongoliet's autonomi sikrede sig en række privilegier for sine undersåtter.

Omtrent et år senere (5. november 1913) undertegnede derpå i Peking imellem den russiske minister, Hr. Krupensky og den kinesiske udenrigsminister en deklaration, som bekræftede det ydre Mongoliet's autonomi og Kinas suverænitæt over dette land. Kina forpligtede sig til ikke at sende tropper eller embedsmænd til ydre Mongoliet og accepterede Ruslands bona officia med hensyn til den nærmere regulering af de kinesisk-mongolske mellemværender.

Mongolerne var dog til at begynde med ikke særlig villige til at indlade sig på de planlagte forhandlinger med Kina. Aspirationerne gik ud på absolut selvstændighed, og lidt efter sluttede Urgas levende Buddha en forbundstraktat med sin kollega i Lhasa, Dalai Lama, hvorved de 2 suveræner for det mongolske og det tibetanske folk tilsagde hinanden gensidig støtte overfor udvortes fjender.

Først den 7. juni 1915 undertegnede en tresidet overenskomst mellem Kina, Rusland og Mongoliet, hvorved Mongoliet's nærmere retsstilling præciseredes. Ved denne overenskomst anerkendtes det ydre Mongoliet som selvstændig stat; formelt set stod landet nu under Kinas overhøjhed, men reelt set under russisk indflydelse. Landets indre forhold styredes af den levende Buddha i Urga, bistået af 5 "ministerier" og 2 forsamlinger henholdsvis bestående af prinser og lamaer og af repræsentanter for de enkelte landsdele. Forholdene var til at begynde med meget fredelige. Administrationen forbedre-

des, beskatningsreformer gennemførtes, dog blev prinserne, lamaerne og deres undergivne praktisk talt skattefri. Urga-regeringens indflydelse over småhærkerne voksede, skrevne love udarbejdedes, en mongolsk bank dannedes og Rusland forstrakte mongolerne med 2 mindre lån (i 1914 400.000 rubler; i 1915 2 millioner rubler).

Efterhånden opstod dog mange vanskeligheder. Verdenskrigen gjorde det umuligt for Rusland at tage sig intensivt af de mongolske forhold. I stedet for at vokse aftog vareudvekslingen mellem de 2 lande og standsede næsten helt efter den russiske revolutions udbrud. Mongolerne var derfor nødt til igen at falde tilbage på handel med Kina (i 1918 kunne Bank of China åbne en filial i Urga). Prinserne kunne vanskeligt forliges, og mange af prinserne kom til den erkendelse, at den tidligere tilstand, hvor landet var i afhængighed af Kina alligevel havde haft visse fordele.

Disse indre vanskeligheder og Ruslands svaghed benyttede Kina sig snart af. Kinesiske tropper sendtes påny op til Urga i strid med de trufne aftaler og under trusel om den levende Buddhas og ministrenes fængsling og deportation aftvang den kinesiske regerings udsending general Hsu (den også fra de indre stridigheder i efteråret kendte "Little Hsu") i november 1919 den mongolske regering en erklæring om, at mongolerne ønskede at opgive autonomien og påny vende tilbage under kinesisk herredømme.

Det således genoprettede kinesiske styre, som var alt andet end mildt, blandt andet fængslede mange mongolske prinser og senere selve den levende Buddha, varede dog ikke ret længe. I november 1921 erobrede Urga af en afdeling "Hvidgardister" (ca. 2.000

mand, hvoriblandt kun 300 russere - resten tibetanere, mongoler, japanere, kinesere, med mere) under anførsel af den bekendte Baron Ungern Sternberg, og Mongoliet blev påny proklameret som selvstændigt rige under den levende Buddha med Baron Ungern som øverste militære rådgiver. De næste 4 måneder så Urga og store dele af Mongoliet et praktisk talt enevældigt styre. Alt ahang af "Baronen", hvis personlige uforfærdethed, uligevægtige sind, grusomhed og politiske og religiøse fantasier levende er skildret i Ossendowsky's bekendte bog "Vilde dyr, mennesker og guder".

Så kom omslaget. Den af Baron Ungern Sternberg iværksatte "straffeekspedition" mod Røde-Rusland endte med hans tilintetgørelse, og inden sommeren var gået, var en rød regering efter det bedste sovjetmønster etableret i Urga. Den levende Buddha vedblev vel at være landets spirituelle leder, men måtte ikke blande sig i verdslige anliggender. Sovjettropper stationeredes forskellige steder, og de russiske "rådgivere" fik altovervejende indflydelse på den mongolske regerings handlinger.

Den 5. november 1921 undertegnede i Moskva en traktat mellem Sovjetunionen og den revolutionære mongolske regering. Den gik ud på:

- (1) Regeringerne i Sovjetunionen og det revolutionære Mongoliet anerkender hinanden som de eneste regeringer i de respektive lande.
- (2) Man enedes om at respektere hinanden og ikke tillade fjendtlige magter ophold eller gennemrejse.
- (3) Man vil oprette konsulater i hinandens lande.
- (4) Der nedsættes straks en mongolsk-russisk kommission til at fastlægge grænsen mellem de 2 lande.

Lamaer forsamlede ved en tempelfest i Urga

(5) Mongolske og russiske borgere, der opholder sig i det modsatte land, skal dømmes efter love i deres eget land.

(6) Import og export afgifter bestemmes ved en fælles kommission.

(7) Sovjet-regeringen påtager sig at oprette, uden udgifter for Mongoliet, et post- og telegrafvæsen og vil levere det nødvendige udstyr for denne opgave, hvorefter en særlig post- og telegraf konvention vil blive underskrevet af de 2 lande.

(8) Den mongolske regering må anerkende retten til ejendom inden for landets territorium og må indrømme den nødvendige plads til diverse bygninger, til jernbane, bygget med russisk kapital.

De faktiske herrer i Urga var og forblev dog russerne og heri gjorde den kinesiske regerings protester ingen forandring. Under sovjet-indflydelse oprettedes et i europæiske uniformer klædt og med moderne våben forsynet mongolsk

hærkorps. Høje toldafgifter, maksimalpriser, forbud mod eksport af allehånde varer andetsteds hen end til Sovjetrusland, tyngende skatter på kvægbestanden, og så videre indførtes. Prinsernes privilegier blev - i hvert fald på papiret - frataget dem.

Handelen og befolkningens velstand siges efter Sovjet-systemets indførelse i Mongoliet at være gået stærkt tilbage, og langt den overvejende del af befolkningen menes at være meget utilfreds med alle de indførte reformer, uden at misfornøjelsen dog har givet sig større synligt udslag.

Den kinesiske regering har til stadighed søgt påny at få i hvert fald sin formelle overhøjhed over det ydre Mongoli anerkendt og har for så vidt haft held med sine bestræbelser, som det fremgår af artikel 5 i en kinesisk-russisk overenskomst af 3. juni 1924:

Sovjetunionens regering anerkender at ydre Mongoli er en integreret del af Republikken Kina og respekterer Kinas suverænitet.

Den i overenskomsten omtalte konference for fastlæggelsen af grænser de 2 parter imellem er imidlertid stadig ikke trådt sammen. Sovjetrepublikkens forpligtelse overfor Kina til at trække russiske tropper tilbage fra mongolsk område er derfor endnu ikke blevet aktuel. Ikke desto mindre har Sovjet-regeringen bestemt sig for at foretage rømningen og har for at understrege dette i en note tilstillet den kinesiske regering.

☺

Henrik Kauffmann

* divide et impera
= del og hersk, det vil sige man må splitte sine modstandere for lettere at få bugt med dem.

* bona officia
= råd og henstillinger, hvormed en stat søger at mægle mellem andre stater.

* modus vivendi
= egentlig leveform; måde at indrette sig på; foreløbig ordning af forholdet mellem 2 parter.

I august 1925 rejste den 37 årige Kauffmann i bil sammen med sine venner, den amerikanske ambassadeattaché Mason Philip Sears og hans unge kone Zilla til Mongoliet. Sears arbejdede for den amerikanske flådes efterretningstjeneste. Zilla ville besøge den amerikanske arkæolog, Roy Chapman, der udgravede fossile dinosaure. Kauffmann ville aflægge Urga besøg og kontakte den derværende regering. De ankom til Urga 30. august 1925. Bo Lidegaard antyder kraftigt i sin bog om Kauffmann (p: 90), at der var tale om en spiontur for det amerikanske efterretningsvæsen. Efter sit besøg i Mongoliet sendte Kauffmann en ny rapport til København. Her i uddrag. Red

Til trods for landets betydelige udstrækning, af areal ca. 3 gange så stort som Frankrig, eksisterer jernveje endnu ikke i det ydre Mongoli. Al befordring sker foruden på hesteryg - hvilket som bekendt er mongolernes nationale befordringsmiddel - pr. oksekærre, pr. kamel eller pr. automobil. Det sidstnævnte transportmiddel har i den senere tid vundet stor udbredelse, selv om der ikke findes veje i egentlig forstand, og den over 1.000 kilometer lange route fra Kalgan i Kina over bjergpasset ved nævnte by, igennem de mongolske stepper og Gobiørkenen til Urga passerer for tiden månedligt af flere hundrede automobiler. Med en gennemsnitskøretid af 12-14 timer

om dagen tilbagelægges denne route, som næsten hele tiden følger Store Nordiske Telegrafskabs Kiachta-linie, på denne måde på 4-5 dage, medens kamelkaravanerne er 1½-2 måneder om turen og oksekærerne endnu længere. Til trods for den store tidsbesparelse som automobiltransporten således frembyder, er det dog kun en ringe del af trafikken, som besørges pr. automobil, da denne befordringsmåde selvsagt er langt dyrere. Hovedparten af landets eksport - uld, skind, huder - og import - bomuldstøj, te - foregår den dag i dag på samme måde som for tusind år siden ved hjælp af karavaner.

Befolkningen - ca. 600.000 personer - som er sparsomt spredt over hele det store landområde, er nærmest i tilbagegang. Med undtagelse af munkene (lamaerne), der delvis bor i klostre, er næsten hele befolkningen stadig nomadiserende; den bor i telte og flytter disse, når der er grund til at søge nye græsgange. Nationalrigdommen består næsten udelukkende af får, geder, kvæg og heste.

For tiden er Mongoliet genstand for en brydning mellem gammelt og nyt, som man vistnok ikke ser mage til andre steder i verden. Denne brydning slår en allerede ved første øjekast, når man ankommer til Urga og ser byens templer med gyldne tage og de store grå telte ved siden af træhusene i europæisk stil. På gaden ser man mongolerne færdes i deres brogede dragter, næsten alle til hest, præster og kvinder indbefattet, ved siden af russerne i europæiske klæder. Lyden fra kamelkaravanernes klokker blander sig med automobilerne tuden. Fra radiostationen og telegrafrådene glider blikket hen på tibetanske bønnehjul og for vinden flagrende bestrimler, og udover sletten, hvor

den dag i dag byens døde henkastes for at fortæres af hunde og ulve, eller op over det af 2.000 lamaer bevogtede hellige bjerg, Bogdaol, øjner man måske en flyvemaskine.

I forrige beretning omtalte jeg Sovjetunionens store indflydelse i det ydre Mongoli. Det har været en af min rejses interessanteste oplevelser ved selvsyn at konstatere, hvorledes denne indflydelse stadig vokser og efterhånden omdanner landet.

Næsten alle udlændinge i Mongoliet er nu russere. De få englændere, amerikanere og enkelte danske, og så videre, som for tiden opholder sig i landet, spiller tal-mæssigt set en ret forsvindende rolle. Kun Sovjetrusland er officielt repræsenteret i Urga. Repræsentationen, i spidsen for hvilken står en minister, er efterhånden vokset op til at tælle en halv snes medlemmer. Det er ikke for meget sagt, at Sovjetruslands repræsentant i Urga, hans medarbejdere og de talrige russiske rådgivere, som findes i alle de mongolske regeringsinstitutioner, er landets virkelige herrer.

Formelt set er landet som bekendt autonomt, blot stående under Kinas suverænitæt. Kina har dog mindre end intet at skulle have sagt i det ydre Mongoli. Der findes ingen kinesiske embedsmænd, og det er endda meget vanskeligt og besværligt for kinesere at få til-ladelse til indrejse i landet.

Urga-regeringen har efterhånden forstået at skaffe sig kontrol med forholdene i hele landet. Dens ordre adlydes nu allevegne. Statsstyret er - på papiret i hvert fald - et yderst demokratisk folkestyre med en overfor en valgt forsamling ansvarlig regering.

I spidsen for denne står en premierminister i forhold til hvem de øvrige "kabinetsministre" indtager

Svundne tiders khaner og høvdinge fra ydre Mongoli

nærmest de undergivnes rolle. Den pågældende, en ældre mand, hvis navn er Serendorsche, er i højere grad end de fleste andre mongolske "ministre" noget af en personlighed.

Til trods for alle omskiftelser har han forstået at holde sig ved magten næsten hele tiden, både under lamaernes, kinesernes, Baron Ungerns og nu Bolchevikernes styre. Han står i intellektuel henseende over de fleste mongoler - hvilket måske hidrører fra, at der igennem hans moder er kinesisk blod i hans årer - og han berømmes af alle for sin snuhed og sit politiske jongleur-talent.

Dagen efter min ankomst af lagde jeg en høflighedsvisit hos den gamle herre i hans Jamen. Dette besøg arrangeredes af den russiske Chargé d'Affaires, hr. Yudin, som jeg var blevet introduceret til af den herværende russiske ambassadør, hr. Karakhan, og som ydede mig enhver tænkelig bistand, medens jeg var i Urga. Under besøget, ved hvilket for

uden premierministeren, udenrigsministeren og undervisningsministeren var til stede, havde jeg for at forebygge enhver mistanke bedt om at blive ledsaget af en af Sovjet-legationens tolke. Denne, der talte ganske godt tysk - dog noget iblandet jiddisk - oversatte mine ord til russisk, hvorfra de igen oversattes til mongolsk. Under samtalen undgik jeg med vilje at komme nærmere ind på politiske spørgsmål. Det interessante ved sammenkomsten var derfor heller ikke så meget de vekslede ord som hele miljøet.

Premierministeren, der i modsætning til de fleste "politikere" i Mongoliet, ikke har aflagt hårpisk, modtog mig efter god mongolsk skik i en gammel meget snavset ridedragt siddende i en moderne læderlænestol omgivet af primitive mongolske ting og direkte fra Europa eller Amerika importerede industrigenstande. Hans arbejdsværelse der var indrettet i noget, der skulle forestille "europæisk" stil, var dekoreret med 3 billeder. Lige

overfor et maleri af Lenin hang 2 store fotografier. Det ene af Mongoliets tidligere hersker den for nogen tid siden afdøde sidste Huktutu eller "levende Buddha". Det andet af den kvinde, Buddhaen nogle år før sin død med speciel "guddommelig" dispensation fra coelibatpligten gjorde til sin hustru. Hele konversationen foregik i mellem mig og premierministeren. Udenrigsministeren, der tidligere har været fårehyrde, og efter hvad den russiske Chargé d'Affaires meddelte mig, fornylig har fået ministerportefeuillen for at lære "politik", lukkede ikke munden op.

Regeringsforretningerne er ikke mere talrige, end at alle vigtigere sager behandles af premierministeren. Formelt set er forretningerne dog opdelt i forskellige efter europæisk mønster oprettede ressortministerier. I alle disse ministerier i lilleputformat og selv sagt også i "det hemmelige politiske politi" sidder nu russiske rådgivere, som dels i kraft af den

magt, de har i ryggen, dels simpelthen fordi de i intellektuel henseende er mongolerne så langt overlegne, har en afgørende indflydelse på alting, selv om russerne sørger for, at denne indflydelse ikke altid træder offentlig frem. Takket være russerne er et kompliceret statsmaskineri i de sidste år blevet indført i Mongoliet. Staten har efter Sovjet-mønster taget flere og flere tidligere det private initiativ overladte opgaver op. Samtidig er landet, som før var et hjemsted for den største personlige frihed, blevet forvandlet til et sted, hvor man næsten ikke kan røre sig uden at komme i konflikt med en eller anden regeringsforskrift. Selv for at plukke bær i skovene må man erhverve en særlig tilladelse, og desuden må man betale told af bærrerne, når man bringer dem ind i byen.

En lang række nye skatter er blevet indført. De gamle er blevet væsentlig forhøjet. Hvad de direkte skatter angår, betragtes som regel hver familie - det vil sige de folk, som bor i telt sammen - som en enhed. Nogle af de vigtigste skatter er skatter på husdyrene. Kan en familie ikke betale skatten, kan den tvinges til at aftjene den ved arbejdspræstationer.

Skatterne bruges foruden til at betale embedsmændenes - ikke mindst de udenlandske rådgiveres og instruktørers - lønninger først og fremmest til militære udgifter, blandt andet er den mongolske hær blevet forsynet med russisk skyts og ammunition og endda enkelte russiske flyvemaskiner.

For nogen tid siden er en under russisk ledelse stående mongolsk bank blevet oprettet, som med det første vil begynde udstedelse af banknoter. Dette vil være det første skridt til et selvstændigt mongolsk pengevæsen. Hidtil har man udelukkende hjulpet sig med

kinesiske sølv- og kobbermønter, sølv i barrer og russiske guldrubler fra Czartiden. En stor del af vareudvekslingen foregår dog og vil sikkert endnu i længere tid foregå i form af tuskhandel.

Omtrent samtidig har man gjort begyndelsen til et mongolsk postvæsen. Der er blevet oprettet enkelte postrouter, ad hvilke breve befordres pr. rytter. Postforbindelsen er dog foreløbig alt andet end regelmæssig og sikker. Censuren, som undersøger al korrespondance, bevirker desuden store forsinkelser og ofte sker det, at kuvertens indhold forveksles.

De mongolske frimærker anerkendes foreløbig ikke udenfor Mongoliet og Rusland. Breve til Kina forsynet med mongolske frimærker behandles som ufrankerede. Det samme gælder forøvrigt breve med kinesiske frimærker, der sendes til Mongoliet.

Ikke russiske udlændinges retsstilling er temmelig prekær. Strengt taget skulle traktatmagternes undersætter nyde eksteritoriale rettigheder i Mongoliet på samme måde som i det egentlige Kina, men disse rettigheder respekteres efter at Mongoliet har løsrevet sig fra Kina ikke i mindste måde. Angiveriet blomstrer, og på basis af den mindste mistanke fængsles folk ofte uden at få grunden til deres fængsling at vide. Diplomati eller konsulær intervention kan næsten ikke finde sted, da Mongoliet ikke er anerkendt som selvstændig stat, og der som overfor sagt ingen fremmede repræsentationer - bortset fra den russiske - findes i Mongoliet. De få tilfælde, hvor intervention er blevet forsøgt, og hvor konsuler er blevet sendt til Urga specielt for at intervenere til fordel for landsmænd, er faldet alt andet end heldigt ud.

Disse forhold i forbindelse med den omstændighed, at det sta-

dig bliver vanskeligere at drive lønnende privat forretning, og at der fra russisk side gøres et målbevidst og energisk arbejde for at fortrænge alle andre, bevirker, at de ikke russiske udlændinges antal i de senere år er gået en del tilbage, og at adskillige udenlandske opkøbsfilialer er blevet nedlagt. Kun enkelte kapitalstærke foretagender som "British American Tobacco Company" eller "International Export Company" synes at have fundet en modus vivendi for deres forretning i Mongoliet.

Hvor vestlændingene må trække sig tilbage, rykker russerne frem. Økonomisk har de nu praktisk talt alle vegne fået indpas, på enkelte områder endda helt tilkæmpet sig kontrollen. Deres politiske propaganda især blandt ungdommen drives med stor kraft og vil efterhånden måske helt forvandle mongolernes nedarvede ideer. Kolonisationen af Mongoliets nordlige mere frugtbare egne ved sibiriske bønder skrider også jævnt frem. Hvis intet uventet indtræffer, der umuliggør det for russerne at fortsætte deres ekspansionspolitik, vil denne i de kommende år antagelig yderligere beskære mongolernes politiske selvstændighed.

Efter hvad der meddeltes mig i Urga fra en privat kilde, som jeg har grund til at anse for ganske velinformeret, er der - hvilket i parentes bemærket er ganske i strid med den foreløbige kinesisk-russisk traktat af 31. maj 1924 - fornylig igen blevet givet den mongolske regering et fortroligt tilbud om at slutte sig til Sovjetunionen. Denne gang endnu har mongolerne været stærke nok til at sige nej. Det er imidlertid ikke helt sikkert, at de vil være det næste gang. ☺

Henrik Kauffmann

De danske nybyggere på zobelsletten (Del 8)

Fem år blandt mongolerne

En søndagspassiar mellem Erik Isager og Ove Krebs i den danske nybygd.

Syv unge danskere forsøgte at skabe en dansk nybygdovre i det ydre Mongoliet. De slog sig ned på den øde Zobelslette, hvor hidtil kun nomader og jægere havde færdes. De byggede gård, opdrættede kvæg, dyrkede den jomfruelige jord og drev jagt og fiskeri. Et hårdt og slidsomt, men tillige et sundt mandfolkeliv levede disse nybyggere. En af dem, Erik Isager, der nu har en gård i Ry, skildrer denne moderne nybyggersaga på en egen tilforladelig og sanddru måde. Læs disse artikler, de har bud til den danske ungdom.

I snestorm på steppen

Der fik vi en snestorm, som varede i 3 dage. Havde det været oppe i skovdistriktet, havde det ingen sag været. Der var vi jo mest vant til at rejse, og der er brændsel i overflod.

Vor mongol havde holdt på, at vi burde samle en sæk "arrogal" (tør gødning) og have den på vognen i reserve, hvis vi skulle komme til at overnatte et sted, hvor der intet brændsel var. Jeg kerede mig imidlertid ikke om at få mere på vognen end jeg havde, og vi havde altid fundet tør gødning, hvor vi kom frem.

Nu kom snestormen, og der var ikke tale om at finde gødning, der kunne brænde. Vi havde en smule brændsel på vognen. Det gik den første morgen til teen. Nå, så tog vi fat på selve vognen. Hver gang vi skulle have et måltid, var vi ude og vælge de styk-

ker, der bedst kunne undværes. Det er forbavsende så meget overflødigt træ, der er på en vogn. Vi kunne såmænd have levet 10 dage på vognen og endda være kørende.

Det var 3 kedelige dage. Vore heste fik den sidste ration havre den første morgen. De blev slemt medtagne. Fire gange i døgnet var vi ude at finde hestene og trække dem op til teltet, for de ville hele tiden gå med vinden.

Det var et job at finde teltet, når man kom tilbage med hestene. Sneen røg en lige i øjnene, så man ikke kunne se teltet, før man var lige ved det. Vi affyrede skud om dagen, og om natten kunne vi lægge et par tynde pinde på bålet, så det blussede op. Det var meget lettere at finde teltet om natten end om dagen.

Vor proviant slap op på nær noget "orel", noget mongolerne laver af mælken om sommeren, det

vil sige af de rester, der fremkommer, når de laver kumys. Jeg tror, det er en meget nærende proviant, men det blev jo lidt ensformigt. Dagene blev for resten også lidt lange inde i det tilsneede telt.

Lige ved siden af os lå 7 karavaner: 4 oksekaravaner og 3 kamelkaravaner. Okserne stod bundne til oksekærerne de 3 døgn. Kærerne var næsten begravet i sne. Af de ca. 150 okser døde der 3.

Et mærkeligt syn var det at se kamelerne. De lå fuldstændigt roligt de 3 døgn, ikke så meget som et øje rørte de, kun hovederne og puklerne stak op af sneen. Men sikken et hyr karavanefolkene havde med at få kamelerne drevnet sammen den morgen vi tog af sted.

Snestormen var standset kl: 3 om morgenen. Kamelerne havde straks rejst sig for at få noget til føden. De var helt vilde. De fór af sted i rasende galop til alle sider, når karavanefolkene prøvede at drive dem sammen. Det er utroligt, så tosset galoperende kameler ser ud - ligeså majestætiske de er, når de kommer vandrende i række med deres byrder på ryggen, ligeså idiotiske fjollet ser de ud i galop. Det er, som om benene flager til alle sider, uden at de har spor af styr på dem.

Ankomsten til Urga

Omsider kom vi altså videre. Snart så jeg Urgas store templer rage op over et lavt højedrag. Det så flot ud; men stadsen gik lidt af byen, da vi kom nærmere.

Vi ankom til Urga ved 3-tiden, efter at have kørt uafbrudt fra før solopgang, og vi længtes naturligvis efter at komme i hus, blive vaskede og få mad. Men så let gik det ingenlunde. Lige udenfor Urga var der et vagttårn. Der blev vi standset af en officier, der lignede

Mongolsk øvrighedsperson

Jæger Nurup med sin primitive bøsse

en sjover. Vi måtte opgive alt: hvor vi kom fra, og hvad vi bragte, og så måtte vi vente i godt en time, inden der kom en soldat, der kunne eskortere os op i Jamen (Tolden). Heldigvis fik vi da fyren listet til at give en kop te i ventetiden.

Ankomne til tolden måtte vi først vente endnu en times tid, medens nogle karavaner blev ekspederede. Så skulle vore papirer efterses. Vi fik besked om at pakke alt af vognen. Øverst lå vore geværer ... "Haps". Havde vi våben-tilladelse?

Jeg måtte traske hen i en anden Jamen og bevise, at mit pas var i orden. Da jeg skulle hive mit pas frem, åbnede jeg for pelsen. Der hang min revolver. Atter "Haps". Jeg havde papir på både revolver og gevær, men mongolen i Jamen kunne ikke læse nummeret på min revolver. Den måtte jeg lade blive, indtil en skriftkyndig havde set den efter.

Jeg kom nu tilbage til vognen. Solen var gået ned, og tolderen ville åbenbart gerne have os ekspederet i en fart; thi de havde kun spurgt ud om, hvad vi havde på vognen - og vi havde kun at betale og komme ud, inden de lukkede.

Hr. Larson var forsinket

Knappt var vi ude af tolden, før vi blev standset af en bil. Det var Marshall, den engelske direktør for British Export Company i Urga, som Haslund-Christensen kendte. Han havde sin kone med i vognen, og de bad os om at komme og bo hos sig, så længe vi blev i Urga. Marshall fortalte os, hvor vor Forretningsforbindelse, svenskeren A. F. Larson, boede, og derpå skiltes vi.

Vi fandt Larsons hus, men han var ikke hjemme. Han var henne og spille bridge hos en nordmand ved navn Mammen sammen med

sin bogholder, englænderen Abrick.

Da Mammen boede omtrent lige overfor, gik Haslund hen og hilste på dem. Larson lovede at komme straks. Vi kunne imens tage et bad.

Vi tog et bad. Det varede en time. Vi så bordet blive anrettet og ventede stadig på, at Larson skulle komme. Der gik endnu en time. Vi var skrupsultne, og der kom ingen Larson. Så satte vi grammofonen i gang. Vi var et godt stykke inde i hans flere hundrede plader - og endelig kom Larson.

Han og Abrick havde i mellemtiden været arresterede for hasardspil. Da de imidlertid havde forklaret, at de ikke spillede om penge, slap de fri.

August Frank Larsson

Der skal ikke meget til at ryge i spjældet dernede. En anden dag var Larsons pige arresteret i 2 døgn. Ingen vidste, hvor hun var. Larson spurgte i arresten, om hun var dér; men de svarede nej.

Livet i palisadebyen

Larson havde ikke hørt til hestene, så da vi havde spist, tog Haslund og mongolen ud til Marshalls med dyrene. Første nat sov jeg i Larsons kontor, næste dag flyttede jeg også ud til Marshalls. De hentede mig i bil. Marshalls beboede en mægtig villa og havde biler og kineserboys, guvernante til børnene, og så videre.

De følgende dage gik med at besøge forretningerne og se på byen. De høje huse, vi allerede havde set ude fra steppen, var templer eller klostre, store træbygninger i kinesisk stil med svajryggede tag, udskårne dragehoveder og forgyldninger. Deromkring lå store palisadegårde, atter inddelt i mindre gårde, hvori der lå små lerhytter og filtjurter. Imellem palisaderne var der smøger og stræder, og her så man lamaerne fare af sted fra eller til deres arbejde: at messe. Dette var Lamabyen, Kuéenen, der udgjorde den vestlige del af staden. Forretningsbyen deles i 2 dele: Maimatchin, kineserbyen, og den blandede bydel.

Maimatchin var den pæneste i Uрга. En stor bred gade, næsten som en boulevard uden træer, strakte sig tværs igennem den med kinesiske huse med papirruder, papirlygter og skilte på begge sider. Hist kom et par kinesere med en byrde på en stang: Di-daa-di-daa, sang de, medens de jekkede af sted. Her rullede en kineserinde af sted i en elendig russisk droske. Hun så slet ikke tovlig ud! - Dér kom en skuespillerinde - gættede jeg - nå, hvor hun brugte stikkerne, og dér en gadehandler med

hele butikken på en stang over skulderen. Vandsælgeren med sine 2 små æsler for vognen var en mand, der ikke sparede sine lunger, lige så lidt som den kineser, der tilbød at save brænde.

Deres sprog var forbandet vanskeligt at forstå. De troede, de snakkede mongolsk, men de kunne ikke sige "r" og brugte "l" i stedet for. Det lattede ikke forståelsen.

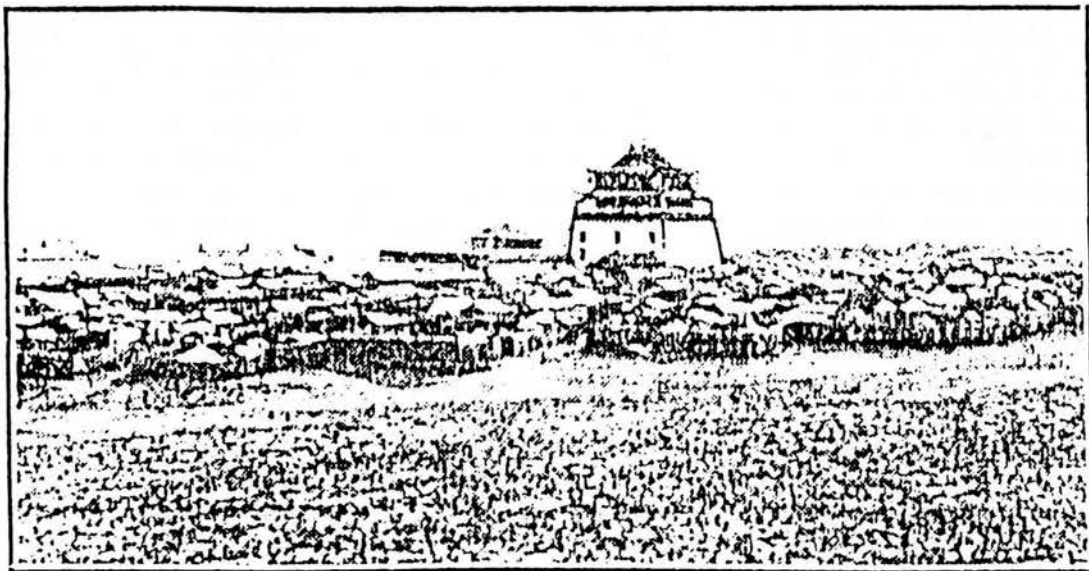
Mongolernes hygiejne

Den blandede by var dog den mest interessante. Her var gaderne smalle, og færdselen syntes enorm. Der var europæiske udseende boliger, russiske blokhuse og små kinesiske pavillioner klasket hulter til bulter i en forvirret sammenblanding. Her fandtes kødmarkedet, hø-, korn- og brændselsmarked. Kinesernes huse var på størrelse med en kiosk med et ganske lille bagværelse, hvor ejeren boede med sin trækuldsild og sin tepotte.

Spurgte man en af disse købmænd om priser, forlangte de det dobbelte af, hvad de ville sælge for. Jeg kom endda galt af sted ved at byde 20 cent for en hornkam, som ejeren havde forlangt en dollar for. I dette kvarter kunne man få alt, hvad man kunne ønske sig - når man så bort fra cykler, automobiler, flyvemaskiner, radioapparater og deslige.

Når jeg kalder færdselsårerne for gader, er det ikke helt rigtigt. Der er ikke tale om gader i den forstand, man tænker sig i Danmark. Det lignede mere markveje, der er blevet opkørt af tunge teglværksvogne, blot var der mere hestegødning, kamel-, okse- og menneske ditto.

Nødtørftsanstalter er ikke nogen mongolsk opfindelse. Fra gammel tid har de brugt at "sætte sig", hvor det passer dem. Det går an på grund af den lange mongol-

Byen Uрга er centrum for pelshandelen i det ydre Mongoli.

kappe. Det går meget diskret for sig; men de efterlader trods al diskretion af og til noget. Det forøger altsammen "gaden"s præg. Den nye regering havde vist anbragt nogle "skilderhuse" hist og her, men dem gik alle mennesker forbi i en stor bue.

Tulefloden løb lige forbi og en biflod af den gik igennem byen. Det var "renovationen". I denne grumsede strøm kastede alle indbyggerne alt muligt affald. Om sommeren kan jeg ikke tænke mig andet end at det må have givet nogen odeur.

Byen var endvidere fuld af herreløse skabede hunde. De rensede jo *noget* op om natten; men egentlig renholdelse af gaderne så man kun omkring de forskellige Jamen. Her måtte fangerne fra byens fængsel pille op med fingerne.

Rundt om i byen var der bede-møller, som de rettroende drejede, når de gik forbi. Man mødte også pilgrimme, der gik pilgrimsgang. Det vil sige, at de kastede sig ned

for hvert tredje skridt. Nogle vandrede rundt om den store kuréen, nogle vandrede flere kuréener rundt på den måde, og enkelte vandrede hele byen rundt. Det var et ejendommeligt syn.

Hvad man bestiller i regeringskontorerne

Den mongolske regering står som bekendt under en velvillig bolchevikisk overhøjhed og alt i regeringsbyen skulle helst gå efter russisk mønster. I retning af bureaukratisme og kontorchikane står den mongolske administration i hvert fald heller ikke tilbage for Sovjet.

Et par dage efter min ankomst, da jeg skulle hente min revolver, fik jeg et pudsigt indblik i livet bag kontorskrankerne. Revolveren var fra tolden havnet i den højere administration. Jeg sad og ventede på en gang, hvorfra døre førte ind til forskellige kontorer. Gangen var meget snavset, skønt 2 russi-

ske kvinder (arrestanter) skurede løs under opsigt af en soldat med opplantet bajonet.

Det var mest unge burjater, man så på kontorerne. Når de syntes, det var for kedeligt at sidde på deres stole, de havde øjensynligt ikke andet at bestille, stillede de sig op i dørene og snakkede med hinanden. Der var en sludren af den anden verden langs hele den ene side af gangen.

En burjat ville have lov til at sidde i den andens stol. Det blev til livtag og udsimidning og almindelig moro.

Storsnude var disse kontordreng dog, trods deres lidet imponerende væsen. Jeg talte lidt med nogle af dem. Når man spurgte dem om noget, fik man nogle svar, som en gadedreng næppe kunne gøre bedre. Endelig blev jeg lukket ind på et kontor, hvor der blev bestilt noget. Her sad en russer. Han var imidlertid meget utilfreds med mit russisk. Jeg foreslog den mongolske rege-

ringsrepræsentant, at vi talte mongolsk, - så måtte han have tolk.

Vi fik vore skind solgt; men desværre var priserne gået slemt nedad. Forretningslivet var i det hele taget noget trykket i Urga allerede den gang.

Sagen var den, at Mongolske Cooperative, et statsforetagende efter ægte Sovjet-mønster, havde sat sig for at bortdrive al konkurrence. Alle de store udenlandske firmaers filialer lå stille; men havde dog ikke lukket endnu. Deres ledere iagttog tavse, men i spændt forventning udviklingen indenfor Mongolske Cooperative. På det sidste årsregnskab var underskuddet opført til 3 millioner; men desuden var andre 3 millioner stjålet af virksomhedens egne folk. 6 millioner er ikke stort mere end underskuddet i en almindelig landkommune i Danmark. Men i Mongoliet er det mange, mange penge.

Mongolerne er ikke ærlige nok til at kunne omgås med penge. Mens vi var i Urga, arresterede de hele besætningen fra filialen i Ullijasutaj. Der manglede for 40.000 mexikanske dollars penge og varer. I tolden var det også galt. Der arresterede de kassereren og de højeste embedsmænd for bedragerier.

Tilbage til naturen

Vi boede som nævnt hos Marshalls, rige, flinke folk. Vi sov i rigtige senge, spiste som grever, havde kineserboys til at springe for os døgnet rundt; men vi kede os i al denne komfort. Efter kun et par dages forløb tænkte jeg:

'Det skal blive dejligt at vende tilbage til naturen.' Og jeg glædede mig ligefrem til det første måltid rigtig mongolmad ovenpå alle disse overdådige breakfasts, tiffins, 5'o'clock teer og dinners.

Man kunne jo dårligt rejse sig fra sin "easy-chair" om aftenen og vralt i seng.

Haslund-Christensens skulle blive i længere tid i Urga, men jeg drog af sted efter en uges forløb. Det var med let hjerte jeg og Dangsorong atter kørte ud på steppen; men hjemrejsen til Bulguntal blev nu ikke særlig behagelig. Den var snarere værre end udturen.

Straks den første dag, efter at vi havde forladt Urga, tog snestormen fat. Vi måtte ligge 2 dage over, og snemængden var enorm. Mine stakkels 3 heste fik ikke stort andet end sne at leve af de første 10 dage af rejsen - og vejen var tung.

Efter 12 dages rejse nåede vi halvvejen, men da brød den ene hest ned. To dage efter brød endnu en hest sammen. Da vi havde passeret Selenga, var kun en mongolhest, som vi kaldte "Mads", brugbar. Hvordan vi kom over floderne, er ikke nemt at forklare; men det gik. Der var allerede isgang den 10. dag, da vi passerede Tole. Orkhon var skrap, og Selenga så ud til at være umulig. Men omsider fandt vi et sted, hvor floden var meget bred og isen ikke brudt, skønt der var en alen vand

over. Helt hyggeligt var det nu ikke at køre gennem det meget vand på den glatte bund; for der sejlede store isflager af sted i vandet med ret stærk fart. Alene havde jeg næppe vovet det; men Dangsorong holdt udkik med isflagerne og lod-sede mig fint over.

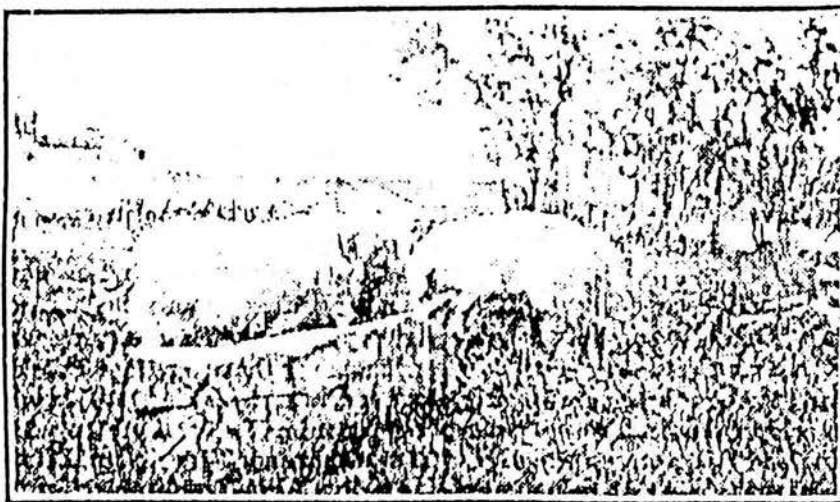
"Mads" trak vognen alene, kun i passene lod vi de 2 sammenbrudte heste tage et lille tag med. Jeg måtte gå ved siden af vognen og dagsrejserne blev små; men vi havde proviant nok og tiden for os.

Endnu et uheld ramte os: En skønne dag, da vi holdt rast og skulle varme te, gik der ild i teltet. Det brændte op på et øjeblik. Så måtte vi sove under åben himmel. Men heldigvis var vejret mildt, og for alle tilfældes skyld lagde vi ruten om, så vi passerede skovrige egne og havde brænde nok.

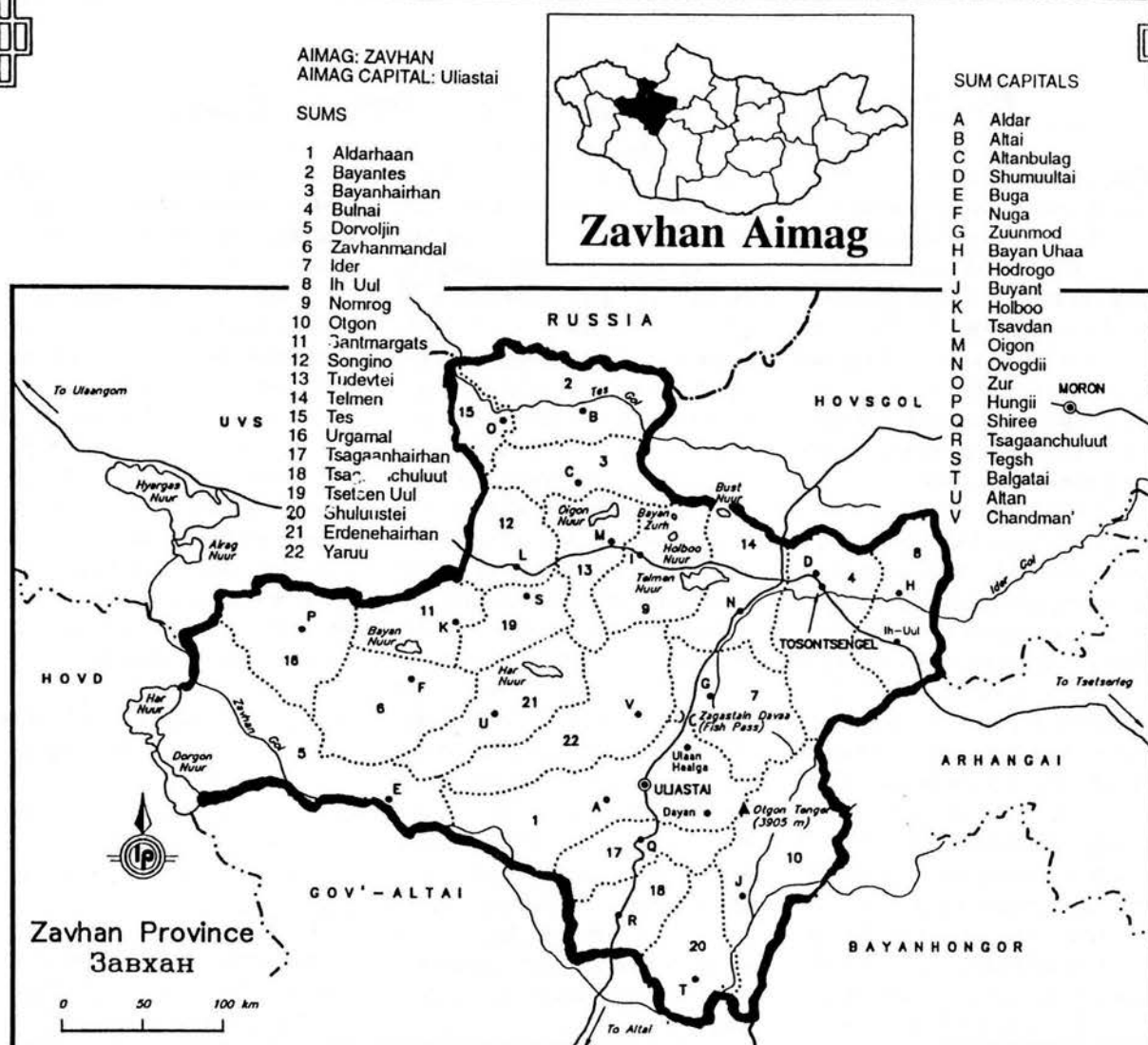
Vi nåede i hvert fald helskindede hjem, og hestene kom sig snart. ■

Erik Isager

I næste nummer: Pas og tandpine. Et besøg i Irkutsk. I slæde ad den frosne flod. Kilde: Aftensbladet, søndag, 10. august 1930 (København).

Nybyggernes grise ved truget

Provinsen Zavhan Aimag ligger i Mongoliets nordvestlige hjørne og har i nord på en kort strækning grænse til Rusland. I syd grænser provinsen til Gov'altai Aimag. Mod vest ligger Hovd Aimag og Uvs Aimag, mens mod øst er Hovsgol Aimag, Arhangai Aimag og Bayanhongor Aimag.

Zavhan er 82.200 km² (eller knap dobbelt så stort som Danmark) med en befolkning på ca. 88.500 mennesker, hvilket svarer til en stor dansk provinsby.

Det administrative center ligger i byen Uliastai, som er 1.750 meter over havet, og 984 km vest for Ulaanbaatar. Byen er omgivet af bjerge hele vejen rundt og har et frisk, men tørt klima. På grund

af ufremkommelighed er det et isoleret sted. Byen deles i 2 af floden Chigistei Gol. I en gerbydel mod nord ligger et lille tempel, Dechin darjaa Hiid, som blev åbnet i 1990 på det sted, hvor der tidligere havde været et tempel. Det har nu 30 munke.

Den næststørste by, Tosontsengel, er vokset op omkring et stort savværk, som ligger 180 km nord for hovedstaden. Provinsen består af 22 sum.

Hangai Bjergene fylder godt op i den østlige del af provinsen med de sneklædte Otgon Tenger Bjerge (3.905 meter over havet), som de højeste. Hangai Bjergene er mest dækket med skov og rimelige store floder så som: Ider,

Tes, Zavhan og Hungui udspringer fra disse bjerge. Der er mange varme kilder og mineralske kilder. Den bedst kendte hedder Otgon Tenger kilden, hvor der er anbragt et stort sanatorium.

Den vestlige del af provinsen består for det meste af halv- og helørkener i en forsænkning med mange saltsøer og sandklitter, hvor det kun regner et par gange om året.

For nomadeflitten er får vigtigst. Provinsen har flest får blandt alle Mongoliets aimag'er.

Zavhan Aimag er nok den mindst besøgte aimag på grund af det vanskelige terræn.

RGil

DaMoST og HAD-unge er lig med en familie

Efter næsten 2 års ophold i Mongoliet som projektkoordinator på Dansk Mongolsk Selskabs gadebørnsprojekt stod jeg i Ulaanbaatars lufthavn for at tage afsked med alle, der kom til lufthavnen. Tiden med projektopgaver var gået enormt hurtigt for mig, selv om min familie i Danmark ind imellem måtte sukke dybt ved mit lange fravær fra familiens liv.

Projektet og vi, der var direkte ansat på projektet, manglede i hvert fald ikke udfordringer og spænding i den forløbne tid. Stemningen på projektet har været generelt god, og troen på, at vi alle ydede vores del i løsningen af komplicerede sociale problemer, løftede virkelysten blandt de involverede. Der har været mange hektiske perioder, hvor vi skulle klare mange opgaver på en gang. Vi havde også positive og glade øjeblikke, især når tingene lykkedes.

Der var generel tilfredshed over, at projektets pilotfase afsluttedes tilfredsstillende som belønning for vores mange søvnløse nætter og lange arbejdsdage.

Så stod jeg nu i Ulaanbaatars lufthavn, og der var mange, der kom til lufthavnen den kolde december morgen. Projektmedarbejdere, samarbejdspartnere, familien, unge fra gadebørnsprojektet "HAD". De mange nye venner og bekendte stod allerede i lufthavnen, da jeg ankom med stress og sommerfugle i maven. Jeg var dels rørt over den menneskemængde, der var mødt frem og dels ked af at skulle forlade projektet, som knyttede så mange skæbner sammen på tværs af aldre, baggrund og tilhørssted.

Men jeg glædede mig samtidig til gensynet med min egen familie og venner i Danmark og naturligvis til de forestående julefestligheder,

som jeg skulle komme dumpende ned til fra de fjerne himmelstrøg.

Gadeungerne havde en bog og et brev med som afskedsgave til mig. Brevet skulle først åbnes, når jeg ankom til Danmark. Den lange flytur har nok medvirket til, at jeg besluttede at åbne brevet før min ankomst. Jeg tror, at det er det sødeste brev, jeg nogensinde har modtaget. Efterfølgende har jeg oversat brevet, idet brevet efter min mening ikke kun er rettet mod mig som person, men det er i allerhøjeste grad rettet mod alle, der helhjertet har støttet projektet.

Det er normalt i Mongoliet, at socialarbejdere bliver kaldt lærere. Yngre personer kalder lidt ældre personer for søster (navn), bror (navn), lærer (navn), men aldrig navnet alene uden at der tilføjes søster, bror, lærer, læge eller lignende. Det vil være meget uhøfligt at gøre det. Lærer og læge er nok de eneste professioner, der anvendes ofte i arbejdsmæssig sammenhæng.

Kære lærer Bulgan

Vi, HAD-unge, vil gerne udtrykke os gennem dette brev fra vore hjerter: Vi er glade for at være i den nuværende situation takket være din store indsats og interesse i vores liv. Vi vil aldrig glemme dette. Selvfølgelig vil vi ikke være fasttømrede i projektet og i huset til evig tid, men på et eller andet tidspunkt vil vores veje være skilt på grund af livet. Men vi er sikre på, at det vil ikke vare så længe inden vi som voksne og selvstændige mennesker samles igen for at sidde rundt om samme bord og mindes gamle dage.

Hvis dette projekt ikke fandtes, er vi ret sikre på, at vi nok havde været nødsaget til at leve i kloak-

huller eller drive meningsløst rundt tilfældige steder hele dagen med ligegyldighed og pessimisme til følge. Hvem ved?

I vores livs mest sårbare og vanskeligste tid har du og projektmedarbejderne støttet os og vist vejen frem til et bedre liv.

Vi holder meget af dig, og du var den mest fortrolige for os, selv om du havde få ord. Men de få ord betød meget for os, og derfor har det været med til at sætte os tættere sammen. Vi er nærmest blevet en familie, og derfor vil du altid have plads i vore hjerter.

Vi elsker dig allesammen.

DaMoST + HAD-unge
= en familie

Mit indtryk

Nedenforstående er skrevet af en familiemor, hvis familie er tilknyttet DaMoST's familieprojekt. Familien består af 7 børn og forældre. Familiefaderen er psykisk og fysisk handicappet uden jobmuligheder. Moderen er derfor nødsaget til at forsørge hele familien med 2 jobs som giver en indtægt på ca. 200-300 kroner om måneden. Hendes arbejdsdag er lang og om aftenen syr hun ofte dell på bestilling fra private kunder. Hun er en stærk kvinde, der ihærdigt kæmper for livet og børnene.

To af familiens 10 og 13 årige drenge har levet på gaden i 1-1½ år. Begge levede i en anden by uden kontakt med resten af familien. En amerikansk journalist fra National Public Radio arbejdede på en radioudsendelse om DaMoST-projektet. Da journalisten spurgte en 10-årig dreng, hvorfor

han måtte forlade familien, svarede drengen: "Jeg var sulten".

Denne familiemor ønskede at skrive sit indtryk i bladet "Let's talk", som udgives i Mongoliet som et led i DaMoST's aktiviteter. Bladet er rettet mod socialarbejdere i hele Mongoliet. Bladredaktionen består af medarbejdere fra forskellige organisationer, mongolske og udenlandske projekter og institutioner. Bladet udgives hver anden måned på mongolsk og engelsk.

Vores familie har været tilknyttet DaMoST's familieprojekt siden august 1997. I denne periode har DaMoST været en stor støtte i vores hverdagsliv. Hver måned modtager familien en fast økonomisk støtte. Desuden har centret støttet vores ældste datter til at blive optaget på en teknisk faglig uddannelse. Da en af vore sønner, som levede på gaden, blev udsat for en togulykke og mistede det ene ben, hjalp DaMoST med at hente vores syge søn fra den by, ulykken skete i. Derefter har centret støttet vores søn med at skaffe et nyt ben i form af en benprotese. Vi er meget glade for den støtte og hjælp, vi har modtaget fra DaMoST.

Vores børn bor nu alle hjemme og passer deres respektive skolegang og børnehave. Jeg betragter dette som resultat af den store indsats DaMoST's medarbejdere har ydet. Som familiemor vil jeg endnu en gang med dette udtrykke min taknemmelighed over den uvurderlige hjælp vi modtager.

Davaadelger
Bayangol distrikt
Horoo (sogn) nr. 10

Mongolernes Hemmelige Historie

"Mongolernes Hemmelige Historie" var den officielle beretning om Chinggis Khans styre. Han havde selv foranlediget, at den blev skrevet. Det er den første betydningsfulde beretning om livet på stepperne og som har overlevet siden Orkhon-inskriptionerne i 700-tallet. (Red: De blev førstegang dekodet af den danske sprogforsker William Grønbech). Den er stadig den eneste eksisterende historiske beretning om nordlige nomadefolk skrevet af dem selv før 1600-tallet.

I slutningen af "Mongolernes Hemmelige Historie" står der, at det meste af den er skrevet i 1228, da den store kural (forsamling af stemmeberettigede høvdinge) valgte Chinggis Khans søn, Ogodei, til næste Storkhan. Bogen formodes at være skrevet af Chinggis Khans adopterede søn, Shigi-khutugu. Den er derfor skrevet af folk, som havde et personligt kendskab til Chinggis Khan. Forfatterne har ikke følt at de absolut skulle omtale Chinggis Khan rosende altid. Selv om "Mongolernes Hemmelige Historie" er vanskelig at bruge, er den vigtig for forståelsen af mongolernes tidlige historie.

Der er ikke overleveret nogen komplet udgave af "Mongolernes Hemmelige Historie", men den er citeret i større og mindre grad i mange andre beretninger. Således har krøniken "Altan Tobei" eller "Altan Debter" (Den gyldne bog) 233 af de oprindelige 282 afsnit.

Den oprindelige udgave af "Mongolernes Hemmelige Historie" blev skrevet i gammel mongolsk skrift. Forskere forsøger at genskabe teksten ved at oversætte

fra en kinesisk udgave, hvor den er skrevet på mongolsk med kinesiske tegn i lydskrift.

"Mongolernes Hemmelige Historie" var ikke mere hemmelig, end at alle mongoler kendte til den. Den fortæller om Temüjin's opvækst fra før han blev født til hans tid som Chinggis Khan og frem til hans død.

Nogle mener at der er tale om en pseudo-historisk roman. De fleste historikere tror dog, at der er tale om den ægte vare. Det er udformet som et epos på vers, eller som et sagn. Uanset hvad man mener om "Mongolernes Hemmelige Historie" er det et vigtigt dokument, hvis man ønsker viden om den mongolske kultur i 1200-tallet. ☺

RGil

Læs mere her:

Cleaves, Francis Woodman (oversætter og redaktør) [1957]: *The Secret History of the Mongols. For the First Time Done into English out of the Original Tongue and Provided with an Exegetical Commentary.* 277 p. (Cambridge, Mass: Harvard University Press).

Rachewitz, I. de [1971-1981]: *The Secret History of the Mongols. Papers in Far Eastern History.*

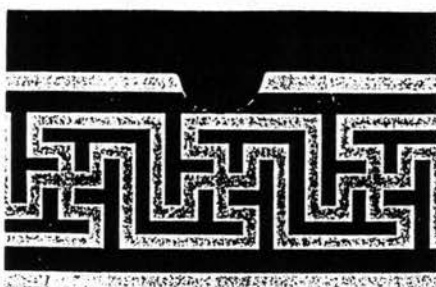
Waley, A. [1963]: *The Secret History of the Mongols and Other Pieces.*

Morgan, David [1990]: *The Mongols.* 238 p. (Cambridge, Mass: Basil Blackwell).

Chinggis Khans død

I et af de ældste mongolske skrifter, *Mongolernes hemmelige historie*, skrevet i 1240 (eller i 1228: Rachewiltz 1971; Gaadamba 1990: 415-416) er Chinggis Khans død noteret uden angivelse af årsag, tid eller sted. Fraværet af detaljer i dette værk, der blev nedskrevet 13 år (eller 1 år) efter hans død, kan kun tolkes som en bevidst tilbageholdelse eller hemmeligholdelse af de faktiske begivenheder. Der findes imidlertid interessante detaljer om Chinggis Khans død og begravelse i senere nedskrevne beretninger. Selv om de fremkom langt senere og ikke giver utvetydige informationer til sagens opklaring, er der ingen grund til at se bort fra dem. Det er åbenbart, at mange mennesker med nære forbindelser til Chinggis Khan kendte til disse begivenheder, og enkelte øjenvidner levede helt til slutningen af 1200-tallet. Det er derfor sandsynligt, at oplysningerne blev givet videre - i det mindste i mundtlig form - i de følgende årtier, og at en sådan mundtlig overlevering dannede grundlaget for senere beretninger om døden og begravelsespladsen. Hvis man inddrager disse beretninger fra senere kilder, dukker der nye, spekulative muligheder op, som gør os i stand til at stille præcise spørgsmål.

De vigtigste kilder til diskussion af Chinggis Khans død er den persiske optegnelse, *Verdenserobrers historie*, af Ata-Malik al-Guvaini (skrevet mellem 1252 og 1260) og *Samling af historier* af Rashid ad-Din (skrevet 1301-1311) samt det kinesiske kildekrift *Yuan Shih* (Yuan-dynastiets historie) skrevet 1369-1370. Der eksisterer adskillige versioner af *Yuan Shih* som følge af omredigeringer af bogen.

MONGOLIAN
70CL **ARKHI** 40%
• VODKA •

Beretningerne om Chinggis Khans død og begravelse, der findes i de forskellige versioner, synes delvist at være baseret på mongolske kilder fra 1200-tallet og samtidige mongolske og kinesiske beretninger. Nyere kilder, der bidrager med interessante oplysninger om spørgsmålet, daterer sig fra 1500-tallet til 1700-tallet, især fra 1600-tallet. Vigtige arbejder er for eksempel *Cagan teüke* af Khutugtai Secen Khung Tayiji (1540-1586), *Asragch nertin teüke* af Jamba, skrevet i 1667 (Schmidt 1829), *Gangiin uruskhal* af Gombojab, skrevet i 1700-tallets første halvdel, *Altan tobchi* af Blo bzan btsan jin (»Lu Altan Tobchi«), skrevet i 1655 (Heissig 1959:50), *Erdenin Tobchi* af Sagan Secen, skrevet i 1662 (Heanisch 1966:Vff), *Shira tugui*, skrevet 1651-1662 (Shastina 1957:4ff), *Altan tobchi* af en anonym forfatter og skrevet efter 1655 (Bawden 1955), *Bolor erike* af Rashipunsug, skrevet i 1774-1775 (Heissig 1959) og så videre.

I disse skrifter er der temmelig detaljeret information om dødsårsagen, begivenheder med relation til ligtoget og selve begravelsen af Chinggis Khan. Det er imidlertid uklart, hvor al denne information kommer fra, da der ikke nævnes noget om disse hændelser i de tidligere beretninger. Det er dog slående, hvor stor en overensstemmelse der generelt er med hensyn til de nye informationer i de senere værker. Hvor der er åbenlyse uoverensstemmelser mellem kilderne, kan disse henføres til fejl, der har sneget sig ind under kopieringen. Man sidder derfor tilbage med det indtryk, at disse oplysninger efter al sandsynlighed ikke kommer fra forskellige kilder, men at de blev overført og kopieret fra værk til værk.

Ifølge beretningerne i de gamle skrifter er der følgende mulige årsager til hans død:

a. Beretninger som for eksempel Guvainis historie, *Yuan Shih*, de anonyme *Altan Tobch* og *Lu Altan Tobch* fortæller, at Chinggis Khan døde som følge af en sygdom. En pludseligt opstået, alvorlig sygdom anføres som den umiddelbare årsag. Herefter pådrog han sig høj feber, der varede i flere dage og til sidst førte til hans død. Der fortælles intet om sygdommens art. I andre kilder hævdes det, at det var et uheld, der førte til hans sygdom. To år før han døde, i vinteren 1225, fortælles det, at han faldt af hesten under en *battue*-jagt efter vilde heste og pådrog sig alvorlige skader, som han led meget under i de følgende dage (*Den hemmelige historie*, §265). Man kan således forestille sig, at der er gået betændelse i sårene. En lærd, syrisk nestorianer, Bar Hebraeus (1225-1286), fortæller, at Chinggis Khan døde af malaria (Pelliot 1959:328). Marco Polo beretter, at Chinggis Khan døde som følge af et sår, idet han henviser til mongolernes ukendskab til den virkelige dødsårsag: »... han blev ramt af en pil i knæet, og det var årsagen til hans død efter nogle få dage.« (Moule 1938:167). Han blev faktisk ramt af en pil i 1212 under belejringen af Xijing i felttoget mod Jin. Som Pelliot bemærker, døde Chinggis Khan ikke på grund af dette sår, som blev påført ham mere end 15 år før hans død, og »hvis dette sår er baggrunden for Polos erklæring, så var den rejsende mand misinformeret med hensyn til dets konsekvenser.« (Pelliot 1959:328).

b. Andre beretninger som for eksempel *Erdenin Tobchi* og *Shira Tuguji* mener at vide, at han blev

myrdet. De skriver, at Gürbelzin-gua, hustruen til tanguternes konge, var den person, der begik forbrydelsen. Efter sejren over tanguterne tog Chinggis Khan hende som elskerinde på grund af hendes skønhed. Som *Erdenin Tobchi* beretter døde han som følge af de sår, Gürbelzin-gua påførte hans lem under samlejet (Haenisch 1966:IV 9v).

Det forekommer sandsynligt, at en dødsårsag som denne måtte holdes hemmelig. En sådan hævn-akt fra Gürbelzin-guas side ville have været helt rimelig, idet kilderne fortæller om den forfærdelige vold, der blev udøvet af mongolerne mod den tangutiske hersker og ikke mindst hans folk. Chinggis Khans fjerde og sidste felttog mod tanguterne endte i et blodbad. Den kinesiske krønike, *Dai Si chan* (Si-Sya's krønike) beretter, at »ud af hundrede personer overlevede kun én eller to, og steppen var dækket af hvide knogler« (Kychanov 1965:154).

I *Den hemmelige historie* siges der intet præcist om, hvor Chinggis Khan døde. Men af en bestemt passage, »Med et nyt felttog mod tanguterne gjorde Chinggis Khan det af med dem, og i svinets år (1227) opsteg Chinggis Khan til himlen« (*Den hemmelige historie* §268), fremgår det tydeligt, at han døde i tanguternes område.

I de andre beretninger er der følgende uddykkelige henvisninger til stedet for hans død: Türemgei Balgasun, Liu fan shan, Cing-shüi-siyan (u) si ziyen og Sagari keker-e. Bortset fra »Sagari keker-e« tilhører de alle et område, der ligger i den sydlige del af den nuværende Gansu-provins.

Türemgei Balgasun, tanguternes by, nævnes som stedet for hans død i krønikerne *Lu Altan Tobch*, *Erdenin Tobchi*, *Shira Tuguji* og *Yuan Shih*. Denne by,

der i visse kinesiske kildeskrifter kaldes for Ling-zheu (også Ling Eu Siyan), lå syd for den i dag eksisterende by Yinchuan.

Ifølge *Collection of Histories*, *Yuan Shih* (Wie Yuwen) og *Gan-gin Uruskhad*, lå stedet for hans død i Liu Fan Shan bjergene. Denne sydligt forløbende bjergkæde strækker sig over 240 km og ligger i den sydlige del af den nuværende autonome republik Qotong i den østlige del af Gansu-provinsen. De gamle beretninger fortæller, at Chinggis Khan tilbragte sommeren i den femte og begyndelsen af den sjette måned i månekalenderen (indtil midten af juli 1227) ved Liu Fan Shan bjergene. Derefter flyttede han længere sydpå til et sted kaldet Cing Shüi Siyan (u) si ziyen. Havde han rent faktisk været i Cing Shüi Siyan (u) si ziyen i midten af juli 1227, måtte han være kommet til Türemgei Balgasun, der ligger 300 km nordligere, inden han døde i anden halvdel af august. Man kan spørge, hvorfor han måtte tage til dette nordligt beliggende sted, da han allerede havde erobret byen Türemgei Balgasun i november 1226 og endda havde planlagt at trække yderligere sydpå forbi Altan-dynastiets territorium for at angribe dette fra syd. Derfor er det tvivlsomt, at Türemgei Balgasun var stedet for hans død.

Der findes udsagn i beretningerne om konsekvensen af, at hans lig blev transporteret gennem byen ad bagvejen, hvilket kan være forklaringen på, hvorfor denne by antages at være stedet for hans død.

I *Yuan Shih* er stedsnavnet Liu Fan Shan suppleret med Sagari keker-e (Liu fan Shan u Sagari keker-e). Sagari keker-e nævnes i *Den hemmelige historie* adskillige gange (§§128, 161, 177, 193, 197 og 250), hvor det optræder i forbindelse med historiske begivenhe-

der i Kherlen-floddalen (Kerulen) i den nordøstlige del af det nuværende Mongoliet.

Da nogle eksperter i mongolske studier er af den mening, at stednavne i *Den hemmelige historie* altid refererer til bestemte steder, anses det sted, der i *Yuan Shih* bærer navnet Sagari keker-e for at ligge i den nordøstlige del af Mongoliet. Som følge heraf formodes det, at Chinggis Khan døde i Kherlen. Lokaliteten Sagari keker-e ved Kherlen-floden, som ligger mere end 1.500 km fra Cing Shüi Siyan (u) si ziyen, er alt for fjernliggende til at kunne være nået i perioden fra slutningen af juli til anden halvdel af august, hvor han døde. I denne forbindelse er det værd at nævne, at stednavne i *Den hemmelige historie* i visse tilfælde ikke refererer til bestemte lokaliteter, men til generelle landskabsforhold som for eksempel steppeterræn, højdedrag og dalområder. Pelliot bemærker:

»Vi har næsten alt for mange omtaler af 'Sa-li dalen' (Sagari keker-e: BB), og de har givet anledning til teorien om, at der var mindst to 'Sa-li dale' i Mongoliet og en tredje nord for Peking; en fjerde bør tilføjes, hvis den 'Sa-li dal', hvor *Yuan Shih* lader Chinggis Khan dø, skal placeres i Kan-su« (Pelliot 1959:319).

Ved betegnelsen Liu Fan Shan u Sagari keker-e menes der sandsynligvis forbjergene til Liu Fan Shan. Bjergkæden Liu Fan Shan strækker sig imidlertid langs Cing Shüi Siyan. Således kan de to steder Cing Shüi Siyan u si ziyen og Liu Fan Shan meget vel referere til det samme sted.

Alt dette peger på, at Chinggis Khan fandt sin død i Cing shüi siyan (u) si ziyen.

Dødsdagen

Vi har 3 mulige datoer for Chinggis Khans dødsdag: 18. august (fra Guvaini), 28. august (fra Rashid ad-Din) og 25. august (fra *Yuan Shih*). Disse datoer giver anledning til følgende overvejelser:

a. J. A. Boyle fastholder på baggrund af datoerne den 18. og 25. august, der citeres i *Bolor Erike*, at Chinggis Khan døde den 25. august 1227 som følge af en svækkelse, der medførte høj feber fra den 18. til den 25. august 1227 (Boyle 1958:183 Anm. 11).

Gaubil gav oprindelig udtryk for dette synspunkt i sin bog: »Chinggis Khan blev syg den 18. august og døde kun syv dage senere.« (Gaubil 1739:51).

b. I forbindelse med ligets kremation kan man forestille sig en anden forklaring på de to datoer, hvilket vi vil behandle i det følgende. Det ville således være muligt, at 5/7 (18. august 1227) var den faktiske dødsdag, og at hjemrejsen nordpå til hjemstavnen påbegyndtes umiddelbart efter. Når det derfor efter få dages forløb

stod klart, at det ikke ville være muligt at foretage så lang en rejse med liget i den varme periode, blev det brændt den 12/7 (25. august 1227) ved lokaliteten Türemgei Balgasun, hvilket omtales i flere kilder (Haenisch IV:13r). Derfor repræsenterer de to datoer ikke den dag, da Chinggis Khan blev syg, og den dag han døde, men snarere den dag han døde, og den dag han blev brændt.

Sorthattenessagnagtigepåstand om, at Chinggis Khans aske og benrester endnu i dag er under bevogtning i Ezen Khoro kan kun forklares på baggrund af en ligbrænding.

c. De forskellige datoer kan også være et resultat af uoverensstemmelser mellem lokale kalendere. Når vi sammenligner de tre vigtigste dødsdatoer, der nævnes i kilderne, står det nogenlunde klart, at de hver især stammer fra en (eller flere) mongolske kilde(r).

I disse kilder ville dødsdagen naturligvis være fastlagt i henhold til den kalender, mongolerne normalt anvendte. Tager man imidlertid hensyn til de stedlige forskelle, hvor disse beretninger blev nedskrevet, får man det indtryk, at den oprindelige dødsdag i hvert eneste tilfælde blev ændret i henhold til de respektive lokale kalendere. Det er yderst vanskeligt præcist at bestemme disse datoer i dag.

Guvaini skrev størstedelen af sit historiske værk mellem 1252 og 1260 i det daværende mongolske imperiums hovedstad, Khar-Khorin (Kara-Korum) og afsluttede det efter 1260 i Bagdad. Det er klart, at han benyttede mongolske kilder. Da mange øjenvidner til Chinggis Khans død og begravelse på dette tidspunkt endnu var i live, er det meget sandsynligt, at han havde

mundtlige kilder til sin disposition. Til fastlæggelse af datoer benyttede han den islamiske kalender.

Rashid ad-Din skrev sit værk mellem 1301 og 1311 i Tabriz, som ligger ca. 600 km nord for Bagdad. Tabriz var hovedstad for forskellige mongolske Khaner og er i dag hovedstad i den iranske provins Østazerbaijan. Rashid ad-Din var uden tvivl bekendt med dels værdifulde, i dag ikke eksisterende mongolske kilder som for eksempel *Altan debter* (Den gyldne bog), dels Guvainis bog.

Dertil kom, at adskillige historikere som for eksempel den kendte mongolske forsker Bold-Chinsan hjalp ham med at redigere værket. Bold-Chinsan var en af det kejserlige, mongolske hofs betroede mænd. I Rashid ad-Dins bog, blev datoer, det vil sige dødsdagen, fastlagt i henhold til den uiguriske kalender (Pelliot 1959: 306-307).

Yuan Shih blev nedskrevet i perioden 1369-1370 i Peking, først af 16 og senere - i 1370 - af yderligere 14 historikere under ledelse af Son Lyan (1310-1381) og Wan Wie (1322-1373). Forfatterne anvendte både mongolske og kinesiske kilder, hvoraf den vigtigste kilde var den historiske beretning om den trettede mongolske konge, *Shih-lu* (Den sande historie), skrevet i perioden under Yuan-dynastiet, som general Sui Da fra den nyligt grundlagte Min-stat fik i bytte under fordrivelsen af mongolerne fra Peking (Dalai 1992: 19).

Dertil kommer, at 20 personer under ledelse af Wan Wie i 1370 blev sendt nordpå og ind i Mongoliet for at indsamle yderligere materiale til den anden udgave af krøniken (*Min-Shih*, kap. 282).

De datoer, der optræder i *Yuan Shih*, behøver ikke at stemme præcis overens med de datoer, som

mongolerne benyttede i deres eget hjemland. Mongolernes og kinesernes, ja selv tibetanernes kalendere er ikke identiske i dag, selv om grundlaget i alle tre tilfælde er månekalenderen.

Chinggis Khans lig

De fleste beretninger fortæller, at Chinggis Khans lig blev transporteret tilbage til hans hjemstavn. Nogle få kilder fastholder, at hans lig blev begravet på det sted, han døde eller i dets umiddelbare nærhed. For eksempel er der nogle, der hævder, at liget blev begravet ved vore dages Ezen Khoro i området Yeke Zhao aimag, betegnet som »Ordos«, i Indre Mongoliet, hvor museet kendt som »Chinggis Khany Ongon« (Chinggis Khans hellige skrin) er beliggende. (Se *Ger*(3):32).

Denne teori har imidlertid vist sig ikke at kunne holde. I stedet mener man, at Chinggis Khans betroede mænd umiddelbart efter hans død tog af sted med ligvognen til hjemstavnen. I beretninger som for eksempel *Lu Altan Tobchi* og *Erdenin Tobchi* nævnes et sted ved navn Muna yin kügebür-e,

hvor ligvognen kort efter afgangens sank i mudder til hjulnavene i et sumpet område. Det kan ikke med sikkerhed fastslås, om vognen rent faktisk kørte fast, eller om det snarere var hensigten at finde en metafor for opståede forhindringer i forbindelse med transporten af liget. Der kan meget vel have været meningsforskelle omkring omstændighederne ved transporten, det vil sige nogle personer kan have været modstandere af den eller ment, at det ville være bedre at begrave liget et andet sted.

Det antydes i nogle verselinjer af en anfører ved navn Gilügtei Bagatur fra Sönöd-klanen, som siger, at liget i første omgang ikke skulle transporteres hjem, men at det til sidst blev besluttet at transportere det alligevel (Vietze/Luv-sang, 88-90).

Ifølge Sorthattenes legender i *Ezen Khoro* blev efterkommerne af uriankhaiterne betroet beskyttelsen af Chinggis Khans hellige skrin, hvoraf den vigtigste del bestod af beholderen, *khuurcag*, som indeholdt Chinggis Khans aske, *chandar* (Dylykov 1958:228), hår (Zamcarano 1913:46) og benrester (Potanin 1885:304).

Forskere har ikke været tilstrækkeligt opmærksomme på baggrunden for denne sagnagtige forklaring. Mange forskere, som har studeret emnet, er - eller ønsker at være - af den mening, at liget blev begravet i sin komplette form. Vi har imidlertid intet bevis for, at ligbrænding ikke har været en mulighed.

Et af argumenterne for denne mulighed er de klimatiske forhold, der i sommerperioden ikke ville have tilladt et ligtog. I slutningen af august og i september er det for varmt til et sådant forehavende, især når der er tale om en mere end 1.500 km lang rejse til hjemstavnen gennem den varme Gobi-

ørken. Gennemsnitstemperaturen i Gobi-området i august og i begyndelsen af september er mere end 30°C. Når man tager i betragtning, at mongolerne i denne periode ikke kendte til kunsten at balsamere, så synes kremering at være et gangbart alternativ.

Selv om de centralasiatiske nomader, som for eksempel skyterne og kidanerne, kendte til visse balsamerings teknikker i 900-tallet, har dette ikke kunnet påvises i forbindelse med mongolerne. Og selv hvis sådanne metoder havde været anvendt, er det usandsynligt, at en rejse på mere end 1.500 km skulle være foretaget i den varme, især da et ligtog ville have bevæget sig langsomt frem.

Endnu et indicium finder vi en beretning fra *Erdenin Tobchi*. En passage i *Sagan Secen* indikerer, at Chinggis Khans lig ikke lå i kisten, da den ankom til hjemstavnen: »Da ligtoget nåede hjemstavnen, var dronningen, børnene og folket ikke i stand til at fjerne 'det gyldne legeme' fra kisten.« (Hae-nisch IV:16r).

Det er sandsynligt, at aske og benrester - og ikke liget - blev bragt tilbage til hjemstavnen. Da dette sted ikke ligger langt fra den ovennævnte Türemgei Balgasung, der i enkelte beretninger nævnes som stedet for Chinggis Khans død, er der et sammenfald i de faktiske forhold.

I de gamle beretninger er der adskillige navne på begravelsespladsen. Rashid ad-Din går i detaljer med beskrivelsen af begravelsespladsen:

I Mongoliet findes et stort bjerg kaldet Burkan-Kaldun. Fra en af bjergsiderne udspringer der talrige floder. Talløse træer vokser langs med floderne, området er dækket med skov. I skovene lever der

stammer af taidtschiuter. Chinggis Khan udpegede selv sin gravplads her og befalede:

»Her skal vi og vore slægtninge begraves.«

Chinggis Khans sommer- og vinterkvarterer lå i dette område, skønt han selv var født et sted kaldet Buluk-buldak (Deliün-boldog) i Onon-flodens nedre dal, hvorfra der er en rejse på seks dage til Burkan-Kaldun. (Rashid ad-Din, vol.1, b.2:235).

Lu Altan Tobchi angiver Yeke Ötög, et sted på sydsiden af Khen-tii-bjergene, som begravelsespladsen. Dette navn betyder »begravelsesplads for herskere«. Gennem en lang periode var der tradition blandt mongolerne for at begrave deres døde på de sider af bjergene, der vendte mod syd. Man må således antage, at begravelsespladsen Yehe Ötög ligger på en solbeskinnet sydside.

Yuan Shih beretter, at fra Chinggis Khan og fremefter blev ligene af mongolske storkhaner og Yuan-kejsere begravet på et sted kaldet Ci Niyan Gü. Således fastslås det, at Chinggis Khan, Ögödei Khan, Güyüg Khan, (måske Müngkhe Khan), Khubilai Sezen Khan, Ölzeyit Tömör Khan, Khaisan Kölög Khan, Ayurbarwada Buyantu Khan, Shidibala Gegegen Khan, Yesüntömör khan, Khoshila Khutugtu Khan, Togtömör Khan, Zayagatu Khan og Irinchibal Khan blev begravet her. Da begravelsespladsen formodes at ligge i stammeområdet, skulle navnet være af mongolsk herkomst.

Det er imidlertid yderst vanskeligt at finde det ord, der fonetisk har kunnet gennemgå en forvandling til den anførte form. Eksperten i mongolske studier, Y. Irinchin, har i sin historisk-filologiske undersøgelse på overbevisende måde påvist, at navnet Ci Ni-

yan Gü er resultatet af en fonetisk transformation af det gamle kinesiske ord transskriberet på daværende tidspunkt fra det mongolske Kärkelü (Irinchin 1987).

Stedet Kärkelü nævnes i alt fem gange i *Den hemmelige historie* (§§89, 94, 122, 129, 141), men dog ikke som begravelsespladsen, fordi alle referencer til Kärkelü i *Den hemmelige historie* vedrører en periode før Chinggis Khans død. Hvis man undersøger den måde, som ordet Kärkelü bruges på i *Den hemmelige historie*, finder man ud af, at det refererer til et stort område midt på den sydlige skråning af Burkhan-Khaldung bjerget i hvis centrale del, Sengür-bækken løber. Derfor er det ikke umuligt, at de to navne »Kärkelü« og »Yeke Ötög« betegner et og samme sted, således at Kärkelü er et stort område, hvor Yeke Ötög ligger. På denne måde er »Kärkelü«, »Yeke Ötög« og »Ci Niyan Gü« i samklang med hinanden.

Gravpladsen

Var folk i tidligere tider interesseret i at finde Chinggis Khans gravplads? Bestemt. Ikke blot individuelle forskere har gennem tiderne søgt efter stedet, også statslige myndigheder har vist stor interesse for at lokalisere stedet.

Der findes for eksempel beretninger om eftersøgning af Chinggis Khans gravsted helt tilbage til perioden under Ming-dynastiet (1368-1644) og fra kejseren af den vestmongolske stat, Galdan-Boshigt (1632-1697). Efter at manchurerne havde besejret mongolerne, blev de manchuriske kejsere også interesseret i eftersøgningen.

Blandt mongolerne blev eftersøgningen hæmmet af den udbredte animisme, hvor for eksempel opgravning af lig var tabu. Og på grund af den mere og mere ud-

bredte lamaistiske etik i landet blev eftersøgningen af Chinggis Khans gravplads efterhånden forbudt område.

Den seneste og mest omfattende eftersøgning af begravelsespladsen i Chinggis-forskningens historie blev foretaget i fællesskab af mongolske og japanske forskere i 1991-1993 inden for rammerne af forskningsprojektet »Gurvan gol«. Gravpladsen blev imidlertid ikke stedfæstet, selv om eftersøgningen gav talrige resultater af sekundær karakter (jf *A report - Gurvan gol* 1991-1993). (se *Ger*(11):31).

Eftersøgningen af Chinggis Khans grav er indtil i dag også blevet stimuleret af troen på, at en stor mængde værdifulde materialer som for eksempel guld, sølv og så videre blev gravet ned sammen med liget som gravgenstande. Det er imidlertid usandsynligt af to grunde:

Skatte i form af gravgenstande er i modstrid med hensigten om at hemmeligholde gravene. Indtil nu har man ikke fundet gravsteder indeholdende store mængder værdigenstande i Mongoliet.

De oplysninger, der bringes i de gamle beretninger om handel med værdifulde genstande fra for eksempel gravpladser, baserer sig højst sandsynligt på personlige opfattelser af, at de mongolske skikke er mere eller mindre identiske med de bofaste kulturers sædvaner. Carpini skriver: »I deres lander der to begravelsespladser: I den ene begravdes kejsere, prinser og alle de stormænd, som det er muligt at få plads til, uanset hvor de dør. Sammen med dem begravdes der megen guld og sølv. Bortset fra de opstillede vagter vover ingen at trænge ind på begravelsespladserne« (Gieblauf 1995:142).

W. Rubruk tvivlede imidlertid på, at ejendele blev begravet sammen med ligene. Mongolske grave blev bevogtet ikke kun for at beskytte dem mod gravrøvere, men også på grund af frygt for mulige gravskänderier og frygt for døden.

Begravelsesceremonien

Der findes adskillige versioner af beskrivelsen af ceremonien ved Chinggis Khans begravelse i *Yuan Shih*, *Zhou mu Chi*, og så videre. De afviger dog ikke særligt meget i indholdet.

Den kinesiske krønike *Zhou mu Chi* fortæller nogle interessante detaljer: »I forbindelse med begravelsen af en Khan fra Yuan-dynastiet skæres en vældig træstamme op på langs i to lige store dele, og de to indersider udhules til anbringelse af liget. Efter at liget er blevet anbragt i kisten, males den og et dyreskind trækkes hen over den.

Der anbringes 3 (4 ifølge *Yuan Shih*) gyldne ringe omkring kisten. Herefter bringes kisten til den hellige begravelsesplads i nord, hvor den begravdes dybt i jorden. Normalt rejses der intet monument over den. Efter begravelsen træder 10.000 heste henover den og jævner graven med jorden. På begravelsespladsen bliver en ung kamel ofret. Så sættes der 1.000 vagter til at overvåge området. De forlader stedet det følgende forår, når græsset begynder at gro. Således genoprettes jorden, og graven kan ikke længere ses.

For at foretage endnu en ofring på stedet føres moderen til den tidligere ofrede unge kamel derhen. Kamelen brøler klagende, når hun genkender stedet, hvor hendes unge blev dræbt. På denne måde genfindes begravelsespladsen.« (Saiishiyal 1987(2):980).

Den vidt udbredte opfattelse, at Chinggis Khans begravelse blev foretaget i overensstemmelse med den ovenfor beskrevne ceremoni, er forkert. Disse sagnagtige beskrivelser kan selvfølgelig ikke referere direkte til de første fire mongolske Khaner før etableringen af det mongolske Yuan-dynasti i 1260. Beskrivelserne af begravelsesceremonierne stammer ikke fra samtidige kilder, men er af senere dato, for eksempel fra Yuan-perioden (1260-1368). Det må antages, at senere tiders begravelsesceremonier var særdeles monumentale, fordi de mongolske kejsere fra femte generation og fremefter isolerede sig selv fra livet som nomade og slog sig ned i dynastiets hovedstad, vore dages Peking. De blev således stærkt påvirket af den bofaste kultur. Men deres legemer blev alligevel transporteret tilbage til hjemlandets Khentii-bjergene.

Dertil kommer, at det er meget usikkert, om beskrivelserne af begravelsesceremonierne i de kinesiske kilder stammer direkte fra øjenvidner. Det var faktisk ikke tilladt kinesiske embedsmænd at ledsage ligtoget til det sted, hvor kejseren skulle begraves. Der er for eksempel beskrivelser af, at kinesiske embedsmænd blev ladet klagende tilbage ved byportene til hovedstaden Daidu, mens begravelsesprocessionen med kisten af Yuan-kejseren Khubilai Sezen Khan satte kursen nordpå mod hjemstavn.

Konklusionen

på de stillede spørgsmål må da blive: Chinggis Khan døde den 18. august 1227 ved foden af Cing-shüi-siyan bjerget som følge af de sår, han blev tilføjet af Gürbelzingua. Han blev brændt den 25. august 1227 i nærheden af byen Türemgei Balgasun (Ling-zheu by). Hans aske og benrester blev bragt

tilbage til hjemstavn og begravet dér i Kürkelü (ca. E109.00', N48.00') eller senere på et sted kaldet Yeke-Ötög (Ci Niyan Gü) på sydsiden af Burkhan-Khaldung bjerget i Khentii-bjergkæden.

Hypotesens rigtighed vil blive eftervist, og mange af de her stillede spørgsmål vil blive besvaret, hvis det en dag lykkes at finde selve begravelsespladsen. ☺

Bat-Ochir Bold

GENGIS (1206-1227)

Henvisninger

Bawden, C. R. (1955): *The Mongol Chronic Altan Tobci*. *Göttinger Asiatische Forschungen*, 5, (Wiesbaden).

Boyle, J. A. (1958): *The History of the World Conqueror by Ala-ad-din Ata-Malik Juvaini*. Vol. 1. (Manchester).

Dalai, Ch. (1992): *Mongolyn tuukh (1260-1388)*. (Ulaanbaatar).

Dylykov, S. D. (1958): *Edzen-Khoro*. I: "Filologiya i istoriya mongol'skikh narodov". (Moskva).

Gaadamba, Sh. (red) (1990): *Monggol-un niguca tobchiyan*. (Ulaanbaatar).

Gaubil, A. (1739): *Histoire de Gentchiscan et de toute la dynastie des Mongous ses successeurs, conquérants de la Chine*. (Paris).

Gießauf, J. (red) (1995): *Die Mongolengeschichte des Johannes von Piano Carpine*. (Graz).

Haenisch, E. (red) (1966): *Qad-un Erdeni-yn tobciya*. *Asiatische Forschungen*, 14 (Wiesbaden).

Heissig, Walter (1959): *Die Familien- und Kirchengeschichtsschreibung der Mongolen, I, 16.-18. Jh. Asiatische Forschungen*, 5 (Wiesbaden¹).

Kychanov, E. I. (1965): *Nekotorye sujdeniya ob istoricheskikh sud'bakh Tangutov posle nashestbiya Ching-giskhana*. *Kratkie soobshcheniya Instituta narodov Azii*, 76 (Moskva).

Irinchin, Yekemingadai, (1987): *Ch'i-nien-ku und Kürelkü*. *Zentralasiatische Studien*, 23 (1992/1993).

Min-shih: efter Dalai, Ch. (1992): *Mongolyn tuukh 1260-1388*. (Ulaanbaatar).

Moule, A. C. & P. Pelliot (1938): *Marco Polo, The Description of the World*. I (London).

Pelliot, P. (1959): *Notes on Marco Polo*. I (Paris).

Potanin, G. N. (1885): *Pominki po Chinggis-khane*. *Izvestiya russkogo geograficheskogo obshchestva*, XXI (St. Petersburg).

Rachewiltz, I. de. (red) (1971): *The Secret History of the Mongols. Papers on Far Eastern History*, 4 (Cambera).

Rashid-ad-Din: (1952): oversat af L. A. Khiturov, *Sbornik Letopisei*. Vol. 1, bog 1, A. A. Semenov (red.), (Moskva-Leningrad).

Rashid-ad-Din: (1952): oversat af O. I. Smirnova, *Sbornik Letopisei*. Vol.

I, bog 2, A. A. Semenov (red.), (Moskva-Leningrad).

Rashipunsug, **Bolor Erik, Rashipunsug-un zokhiagsan Mongol ulus-un-teuke.**

A report on the joint investigation under the Mongolian and Japanese GURVAN GOL historic relic probe project (1991-1993), Mongolian Academy of Sciences and The Yomiuri Shimbun, Japan, 1994.

Risch, F. (red) (1934): **Wilhelm von Rubruk. Reise zu den Mongolen 1253-1255, Leipzig.** (Leipzig).

Saishiyal (1980): **Chinggis Chagan-utobchiyan.** (Kökekhot).

Schmidt, I. J. (1829): **Geschichte der Ostmongolen und ihres Fürstenhauses, verfaßt von Ssanang Ssetsen Chuntaidschi der Ordus.** (St. Petersburg & Leipzig).

Shastina, N. P. (red) (1957): **Shara Tudji, Mongol'skaya letopis' XVII veka.** (Moskva-Leningrad).

Shastina, N. P. (red) (1973): **Lubsan danzan Altan tobci.** (Moskva).

Vietze, H.-P. & G. Lubsang (red) (1992): **Altan Tobchi. Eine mongolische Chronik des XVII. Jahrhunderts von Blo bzan bstan 'jin.** (Tokyo).

Yüan-Shih. Chung-hua shu-chü (Peking).

Zamcarano, C. (1913/1961): **Kul't Chinggisa v Ordose. Iz puteshestviya v Yuznuyu Mongoliyu v 1910g.** *Central Asiatic Journal*, VI. (Original: Poezdka v Yuznuyu Mongoliyu v 1909-1910 gg. I: Izvestiya russkogo komiteta dlya izu-cheniya Srednei i Vostochnoi Azii, seriya II, No. 2 (St. Petersburg).

Oversat af Jan Koed fra "The Death of Chingis Khan", NIASnytt 1998(3):1520 (København: Nordisk Institut for Asien Studier).

Den Gale Baron

I 1912 vandt de vestlige mongoler under Ja Lamas ledelse over Qingdynastiets kinesere stationeret i et fort i Hovd. Ja Lama havde ikke forstået betydningen at et forenet Mongoli og ønskede sin egen stat i vest.

I Hovd var der under general-konsul Kuzminski stationeret russiske kossaksoldater. Mellem dem var der en baltisk-tysk ung mand, Ungern-Sternberg, på jagt efter berømmelse. Han ville absolut blande sig i kampene, men blev tilbageholdt af Kuzminski. I stedet forsøgte han at mægle mellem mongoler og kinesere for at undgå for meget blodbad. Dette blev han senere belønnet for af Bogd Khan.

Knap 10 år senere var Baron Roman Nicolaus von Ungern-Sternberg kendt som "Den Gale Baron" eller "Den Blodige Baron". Han kom fra en fin familie i et af de baltiske lande, fik tidligt en militærisk uddannelse og havde romantiske drømme om at gøre noget stort. Han pralede med at han en dag ville blive kejser af Kina. Det blev han ikke, men han giftede sig med en manchuprinsesse og blev for en kort tid regent i Mongoliet.

Baronen arbejdede for Zarens Rusland og lå i borgerkrig med de Røde efter oktoberrevolutionen i 1917. Han gjorde tjeneste i Semenovs hær og var i oktober 1920 nået til rang af general. På det tidspunkt havde de Røde taget Cita, og kosakken Atman Semenov flygtede til Manchuriet. Ingen havde tid til at interessere sig for Baron, som med sine 800 mænd trængte ind i Mongoliet nær Ononfloden. Mongolerne tog godt imod ham, for de troede, at Zaren havde sendt ham for at drive kineserne bort. De sluttede sig til ham og gav ham friske forsyninger.

Ungern Stenberg

Baronen vidste, hvad mongolerne forventede, og at han kunne vinde deres støtte ved at hjælpe dem. Lattimore kalte "Den Gale Baron" for en patologisk sadist.

26. oktober 1920 angreb Den Gale Baron Niysel Hüree (Urga), hvor han blev stoppet af 2000 kinesere. Efter 10 dages kamp måtte han give op. Kineserne hentede forstærkning fra Hiagt. Den levende Buddha og mange adelsmænd blev sat i husarrest. Men det var kun en fordel for Baron, som nu fik mere støtte fra mongoler. Januar 1921 sendte han et overraskelsesangreb på byen og fik reddet Bogd Khan ud. Efter 10 dages kamp var byen befriet for kinesere 4. februar 1921.

Baronen fik samlet adelen og fik dannet en ny regering under den levende Buddha, som gav ham titlen Hoshoi Chin Van.

Som den faktiske magthaver i Mongoliet begyndte Den Gale Baron den forfølgelse af jøder og bolchivikker, som der var mange af i Urga, hvilket senere gav ham tilnavnet "Den Blodige Baron". Hvad han kunne finde af jøder og russere, som ikke var en del af hans hær, blev skudt. Samtidig hærgede spredte grupper af kinesiske soldater og rester af den Hvide hær forskellige steder i Mongoliet. Mange uskyldige mongoler mistede livet det år.

I marts stødte hans soldater sammen med kineserne nær Choir, hvor 3.000-4.000 kinesere blev dræbt. I masser af år derefter kunne man finde afblegede skeletter ligge i området. Kineserne tabte og blev bekymret for om Baron ville gå mod Peking. Baronens invasion i Mongoliet fik 15.000 flygtninge til at strømme til, især amerikanere, europæere, koreanere og japanere.

Baronens invasion af Mongoliet, hvor han sad med en anti-kommunistisk styrke, gav anledning til at Sovjet fik eller tog mulighed for at eksportere den russiske revolution til Mongoliet gennem de partimedlemmer, som bad om hjælp. Sovjet var kun interesseret i at smide den Hvide hær ud og gøre Mongoliet til en kommunistisk stat. Russerne vidste, at de ville få problemer med Kina, så de spurgte pænt flere gange om lov i Peking til at sende en hær ind for at blive af med Baronen, som jo også var kinesernes fjende. Russerne understregede at så snart Baronen var tilintetgjort ville de trække deres tropper ud igen, hvilket dog ikke skete. Russernes plan var at sende den Røde hær ind i Urga, tage byen, oprette spiren til en revolution i Mongoliet og måske også Kina, rense byen for Baronen og grundlægge en regering i stil med den russiske for at bevare det mongolske selvstyre under kinesisk suverænitet.

Den 28. juni 1921 krydsede russerne den mongolske grænse og sluttede sig til Sühbaatars hær. Den 5. juli 1921 marcherede de ind i Urga, hvorfra Baronen var flygtet allerede før den Røde hær kom. Et par dage senere var den skyggeregering på plads som man allerede havde samlet.

Med en knivtang-bevægelse blev Baronens sammen med sine 3.000 mand klemte ved Mongoliets nordgrænse. Den 22. august 1921 blev han overgivet til den Røde hær. Han blev stillet for en ret i Novosibirsk og dømt til skydning.

Mindre lommer af den Hvide hær fandtes forskellige steder i Mongoliet. De blev jagtet og i januar 1922 var Mongoliet renset for rester af den Hvide hær.

Det var Baronens hensigt at samle mongoler, tibetanere og manchuer og genskabe Chinggis

"Den Gale Baron" Ungern Sternberg var efter eget udsagn en reinkarnation af mongolernes krigsgud og sad inde med magten i Khalkha-Mongoliet i begyndelsen af "Jernfuglens år", 1921.

Baabar (Bat-Erdene Batbayar) [1999]: **Twentieth Century Mongolia**. 448 p (Cambridge: The White Horse Press).

Bawden, Charles R. [1989]: **The Modern History of Mongolia**. 476 p. (New York & London: Kegan Paul International).

Lattimore, Owen [1962]: **Nomads and Commissars, Mongolia Revisited**. 238 p. (New York: Oxford University Press).

Lattimore, Owen [1967]: **Inner Asian Frontiers of China**. 585 p. (Boston: Beacon Press).

Lattimore, Owen [1955]: **Nationalism and Revolution in Mongolia**. 186 p. (New York: Oxford University Press).

Worden, Robert L. & Andrea Matles Savada (redaktører) [1991]: **Mongolia - a country study**. 320 p. (Washington DC: Federal Research Division, Library of Congress).

Khans rige med ham selv som leder. Han havde sikret sig en del guldskatte, som aldrig nåede frem til banken i Hailar, men menes begravet i det østlige Mongoliet. Ingen har endnu fundet skatten.

Den polske professor Ferdinand Ossendowski skrev bogen "Beast, Men and God" om Baronens liv. Ossendowski var ven med Ungern og vidne til mange af slagene. Selv døde han i 1945 i Warszawa under mærkværdige omstændigheder efter at have mødt en tysk soldat ved navn Ungern.

RGil

Hvem er Mongoliets iværksættere? Hvad bestemmer succes i en tidligere socialistisk økonomi?

Da Mongoliets socialiststyre i 1990 væltede, startede en ny ære hvor demokrati og frimarked-økonomi blev opbygget. I modsætning til andre efterkrigstidslande i Asien valgte Mongoliet først at skabe demokrati. Økonomiske reformer, særligt privatisering, gik det ikke så hurtigt med, selv om Mongoliets revolutionære parti (Mongolian Peoples' Revolutionary Party - MPRP) reformfløj var begejstret for tanken. Den gamle kommando-økonomi (planøkonomi) faldt sammen, da russerne trak sig ud, fordi Sovjets støtte i 1980'erne var nået op på 30% af nationalproduktet (BNP = bruttonationalprodukt).

Først da begyndte regeringen at se sig om efter løsninger ved enten at rette op på underskudsgivende statsfabrikker med nye regeringslån, med donorstøtte fra udlandet, eller ved at afskaffe de gamle mekanismer og erstatte dem med europæiske, socialdemokratiske inspirerede udgaver af et begrænset frit marked. Kommando-økonomiens sammenbrud og rode økonomiske reformer synliggjorde en stor mangel på infrastruktur med hensyn til banker og advokater. Det resulterede i 5 år med virkelige økonomiske vanskeligheder for mongolerne.

Arbejdsløshed steg i byerne til over 20%, da 40% af statens foretagender blev afskaffet og 50% af de ansatte i den centrale regering og partibureaukrater blev fyret. Ifølge "Mongolian National Development Board" var høsten og det industrielle udkomme i 1995 kun det halve af året før. Den nationale produktion regnet pr hoved (BNP) var formindsket med en tredjedel. Kriminaliteten i byerne steg skyhøjt og gadebørn blev en

social realitet. Til trods for 5 års økonomiske reformer og donorstøtte fra vestlige lande har Verdensbanken erklæret, at omkring en tredjedel af mongolerne lever i fattigdom. Donorstøtte har siden 1991 støttet et økonomisk invalideret land. Denne udenlandske støtte har været så stor som 25% af Mongoliets GNP, hvilket er den største støtte pr person i verden. I stedet for at få denne økonomiske støtte med rådgivere og planlæggere fra Moskva, ser det ud som om Mongoliet blot har udskiftet nationaliteten på konsulenter og støtte.

Man mente, at Mongoliets økonomi havde nået bunden i 1993, da BNP voksede 2½% og med 6½% i 1995. De fleste økonomer betragter 1995 som det økonomiske vendepunkt for landet. Inflationen blev reduceret fra 400% til 66%, og andre økonomiske indikatorer viste gunstige resultater.

1996 var derimod ikke noget godt år. Indenlands stod landet over for store bankkriser. Mangel på olie og elektricitet fik inflationen til at stige. Dertil kom udbrud af store skovbrænde og kolera-epidemier. Prisen for Mongoliets hovedeksportartikler, kobber og kashmir, fald på verdensmarkedet. Mongoliet kunne registrere sit første handelsunderskud i 3 år, inflationen forblev over 50% og den industrielle produktion faldt endnu 2½%. Til trods for at økonomien fortsatte med at vokse med 3% i positiv retning, var antallet af fattige og arbejdsløse uforandret.

Ved parlamentsvalget i juni 1996 blev det kommunistiske parti (MPRP) erstattet af en sammenlutning af demokratiske partier. Interessen øgedes for at demokratisere det politiske system. Den

nye regering under ledelse af statsminister Enkhsaikhan begyndte at fremsætte en politisk risikabel serie af større økonomiske reformer, blandt andet flydende energipriser og privatisering af lejligheder i Ulaanbaatar, for at skabe en mere ureguleret åben markedsøkonomi - mere i amerikansk stil.

Tunge statsforetagender så som MIAT luftfart, Gobi Kashmir og Erdenet Kobber Kompani blev hurtigt privatiseret. Mongoliet er stadig midt i en økonomisk reform. Det politiske og sociale udbytte er stadig ikke klart.

Mongolske byboer

En af de største forandringer, der skete i den socialistiske periode, var at få den mongolske befolkning anbragt i byer. Da den socialistiske revolution startede i 1921, levede kun få procent af de ikke-religiøse mongoler i bymæssige bebyggelse. Størstedelen af befolkningen var nomadiske hyrder eller lamaer med fast bopæl i buddhistiske klostre.

I 1930'erne udgjorde munke og lamaer næsten halvdelen af den mandlige befolkning. De blev tvunget bort fra deres klostre ved en meget brutal anti-religiøs kampagne. De fleste eks-lamaer og eks-munke vendte tilbage til nomadelivet.

I 1960'erne begyndte det kommunistiske styre et industrielt og uddannelsesmæssigt program for at tiltrække unge til hovedstaden og de nye industribyer som for eksempel Darkhan og Erdenet. Derfor var 70% af mongolerne i 1990 fastboende i bymæssige miljøer, mens nomadelivet formindskedes på grund af regeringens politik,

som skete i moderniseringens navn.

1990'ernes afvikling af statens gårde, kooperativer, foretagender og administrative kontorer har ikke kun skabt stor arbejdsløshed i byerne, men også en tilbagevenden til nomadelivet som et erhverv. I dag anslås det, at flere end 40% af befolkningen er beskæftiget med husdyrbrug på landet. Den gamle opfattelse af, at husdyrbrug er som at have kapital i banken, der giver afkast, har vist sig at få fornyet betydning i en periode med finansiell uro, inflation og banker, der går bankerot.

Mongoliets omstillingsperiode efter 1990, mener nogle, er et af de mest alvorlige økonomiske sammenbrud noget land har stået model til i dette århundrede.

Mongoliet har set en ægte social klasseomvæltning med en stigning af iværksættere og millionærer, hvis antal er få, men voksende, og hvis indflydelse er voksende på grund af, at de skaber politiske og familiemæssige forbindelser. Det præcise antal kendes ikke, men det ser ud til at de repræsenterer 5%-10% af befolkningen.

Ifølge den mongolske ambassade i USA er der blevet oprettet 20.000 private foretagender siden 1990. Af disse er halvdelen allerede lukket igen. Man mener, at kun 1.000 af de overlevende, som mest har med handel at gøre, vil kunne leve op til vestlige bankers krav, og kun 500 af disse vil være stærke nok til at kunne gå i samarbejde (joint ventures) med udenlandske firmaer.

Disse foretagender er nu i stand til at levere en konstant strøm af hverdagsvarer uden høje svingninger på priserne. Dette er et stort fremskridt. En mongolsk mellemklasse vokser frem fra disse firmaer, og denne gruppe har endda skabt flere millionærer.

Iværksætter-teorier

Der er fremlagt flere teorier om hvem, der udgør Mongoliets nye iværksættere. Her nævnes 3:

(1) Sønner og døtre af MPRP kadre med gode forbindelser og udstyret med en god uddannelse, sprogkundskaber og kendskab til verden udenfor landet. De bruger deres muligheder for at få inside information, lave hemmelige aftaler og er blandet ind i kædehandel og smugling for at opbygge en finansiel kapital i en omvæltende økonomi.

(2) Sønner og døtre af MPRP kadre som kom på tværs af partiets tilblivelse. Disse børn var ivrige for at gå ind i oppositionens politik eller ind i foretagender, hvor de kunne se at traditionelle politiske forbindelser ikke ville være nyttige for dem. I denne gruppe finder man slægtninge til MPRP politikere og religiøse ledere, som havde lidt under forfølgelse eller var blevet udrenset i løbet af 70 års kommunistisk styre. Til trods for at de kunne være medlemmer af MPRP ville deres trofasthed ikke stikke dybt. Sådanne folk fortrækker forretningslivet frem for en politisk karriere, som de ikke har tillid til.

(3) Mongoler af alle slags uddannelser og klasser med en medfødt iværksætterånd, som skaffede sig kapital gennem den nye økonomiske frihed, og som var i stand til at starte egen forretning. At de bedste og klogeste i det konkurrenceprægede marked vil blive succesfulde, er dét, som vestlige fri-marked eksperter helst vil tro sker, fordi det er den frimarkeds teori, som fremmes verden over.

De fleste udenlandske forretningsfolk tror på den første teori. Det

passer fint til den kyniske holdning med vigtigheden af at have forbindelser og insiderhandler, som især folk, der arbejder i et asiatisk miljø, har oplevet. Da det er så svært at forstå familieforbindelser og beslutningsprocesser i Mongoliet i almindelighed, finder det udenlandske forretningssamfund, at det er nemmere at holde sig til denne teori som forklaring på, hvad der ikke helt kan forstås.

Samtidig kan jeg give mange eksempler, som underbygger denne teori. En nyvalgt guvernør for en Gobi aimag er søn af en MPRP, som var guvernør i en anden aimag i den socialistiske tid. Tidlig i 1990'erne sendte faderen sønnen til deres hjem-aimag og gav ham insider-oplysninger fra den nationale privatiseringskomite om privatiseringen af aimagens største husdyrproduktfabrik. Sønnen købte aktier nok i god tid for at sikre sig, at hans bud på fabrikken var stort nok. Sønnen har i de sidste 3 år udviklet fabrikken til det mest succesfulde foretagende i aimagen. Da han blev valgt til guvernør i 1996, overdrog han foretagendet til sin kone. De er begge under 30 år gamle.

Røde og blå aktier

For bedre at forstå denne historie kan man se på et feltarbejde (Susanne Schmidt: Mongolia in Transition). MPRP-regeringen privatiserede statens værdier i 1992-1994 med røde aktier til privatisering af små forretninger og alt inden for landbrug, dog ikke jord. Blå aktier blev kun brugt til privatisering af de 344 store statsforetagender.

De røde aktier blev brugt til at byde på lokale auktioner afholdt af privatiseringskomiteen. Værdier blev prissat. Offentligheden blev gjort bekendt dermed gennem aviser. De røde aktier blev brugt i mangel af rede penge. Men mange

personer med politiske forbindelser fik forhåndsviden om tid og pris for auktionerne og kunne således skaffe sig nok aktier for at kunne købe, fordi røde aktier var salgbare.

Analysen har vist, at aktiesystemet med røde aktier til mindre virksomheder ikke foregik i følge hensigten, fordi folk med privat kapital, og som tidligt i 1990'erne havde politisk gode forbindelser, købte aktier fra folk, som havde brug for penge til at købe mad og dagligvarer for.

Der er også fundet bevis på korruption i tilslutning til disse auktioner. De store statsforetagender blev solgt gennem børsen med børshandlere, som var dem, der indsamlede bud, givet i blå aktier. Den børshandler, som kom med det højeste bud, fik en præmie og registreret ejerskabet i et skøde.

Også i denne proces er korruption blevet omtalt, som for eksempel da Buyan Kasmire Kompagniet blev solgt. Til trods for den offentlige skandale blev handlen ikke blokeret. Betydningen af at være del af den socialistiske æras elite, som Præsident Ochirbat og tidligere ministre var, var særlig vigtigt i de tidlige faser af opbygningen af en markedsøkonomi. Som årene går synes det at blive mindre betydningsfuldt.

Den utilfredse elite

Den anden teori, som går ud på, at nye iværksættere kommer fra den utilfredse MPRP-elite, findes der også flere eksempler på. Nogle mener, at denne teori også kan bruges på politikere fra den demokratiske opposition.

Zorig, den første leder af den demokratiske opposition, studerede filosofi i Polen og er efterkommer af hvide, russiske immigranter, som efter oktober-revolutionen flygtede til Mongoliet. Da han

blev anerkendt som kommende fra en intellektuel familie, var han udelukket fra at få en høj status i det gamle MPRP-system, derfor blev han aldrig medlem af det kommunistiske parti.

Andre af de nuværende mongolske demokratiske ledere, så som Elbegdorj og Gonchigdorj, arbejdede på landet, bitre over at centralregeringen overså dem.

Byambasuren, en tidligere statsminister under det kommunistiske styre, overlevede ind i den ny tid, blev fjernet som statsminister til fordel for Jasrai i 1992 og gik så over til den demokratiske opposition. Byambasuren tilhører ikke Khalkha-flertallet, men er buriat. Hans familie led under forfølgelserne i 1930'erne og 1940'erne.

Til trods for at han blev betragtet som den klogeste i sin generation (som nu er i deres tidlige 50'ere), fik han ikke lov til at blive del af den højeste elite i det meste af sit liv. Han var således henvist til en stilling som formand for kontoret for statistik og mål, før han blev statsminister.

Han var ambitiøs og energisk, men passede ikke ind i en typisk MPRP-model. Den gamle partiledelse beskyldte ham for at være for arrogant og vise for meget aktivitet i 1980'erne, når han forhandlede med russerne.

Den ledende fløj betragtede ham som en, man ikke kunne stole på, eller som ikke var af topledelsestof, hvilket gjorde ham bitter. Han blev vraget af den yngre generation på grund af sin politiske fortid.

Han så private forretninger som vejen til at skaffe sig kapital på grundlag af sine mongolske og udenlandske erfaringer. Disse udnyttede han i et samarbejde med Soros Foundation.

"Fårehyrden fra Gobi"

Den tredje teori går ud på, at en ægte klassemobilitet har udviklet sig i overgangsperioden. Nogle mongoler og fastboende udlændinge i Ulaanbaatar tror på denne model. Til trods for at jeg ikke kan finde eksempler på en mongolsk udgave af "den amerikanske drøm" - det som jeg kalder "fårehyrden fra Gobi med uddannelse på 3 klassesniveau, som er blevet mongolsk millionær". En mongolsk embedsmand forsikrede mig, at han kendte en succesrig iværksætter i Ulaanbaatar med kun 6-7 års uddannelse fra landet.

Andre embedsmænd mener, at nogle af de nye demokratiske parlamentsmedlemmer fra landet har så dårlig en uddannelse, at de ikke ved noget om Kina, for slet ikke at tale om andre lande i Asien.

Selv om denne teori kræver mere undersøgelse, ser det foreløbig ud til, at den typiske mongol hyrde (arat) endnu ikke har samlet nok kashmere eller kamelhår til at kunne skabe sig en formue på nationalt plan. Der er bemærkelsesværdige succeshistorier på aimagniveau, hvor individuelle hyrder måler deres rigdom i antal husdyr.

Folk kan i Mongoliet blive rig ved at tjene penge på handel, smugling og heldig drift af tidligere statsforetagender. Handelstalent er nøglen til succes. Vigtigheden af forretningsuddannelse og forretningstalent vil blive mere og mere betydningsfuldt. Desuden viser det sig, at forretningssucces ikke følger klasser, og at der ikke synes at være en etnisk opdeling blandt iværksættere.

Tidligere blev buriat-mongoler betragtet som værende bedre iværksættere end khalkha-mongoler. Buriat-mongolernes tætte forbindelser til Rusland gav handelsmæssige fordele i socialisttiden.

Med det nye marked synes denne fordel helt at være forsvundet.

Uddannelse giver adgang

Min forskning viser nogle få andre baggrunde for mongolske iværksættere. Jeg har altid ment, at dygtighed til udenlandske sprog med sikkerhed har været en nøgelfaktor til middelklassens succes som konsulenter, oversættere, tolke og ledere i det voksende antal af internationale foretagender, som arbejder i Mongoliet. Det er den vigtigste måde, hvorpå kvinder kan komme ind i forretningsverden og få succes.

Jeg påstår, at mongoler med adgang til oversøisk uddannelse gennem deres politiske forbindelser fik succes som iværksættere. Det er også et bevis for teorien om vigtigheden af at have politisk forbindelse med den høje MPRP-kadre. Når man imidlertid diskuterede denne teori med mongoler, lærte jeg, at der i den tidligere periode kun var omkring 500 virkelige elite-familier. Selvfølgelig kunne sønner og døtre rejse udenlands og få uddannelse uden at være de bedste studenter. Mongoliet sendte imidlertid omkring 10.000 studenter til Sovjetunionen og andre socialistiske lande og over halvdelen fik mulighed på grund af en reel intellektuel kapacitet, ikke ved forbindelser. Rejse til udlandet, lære et nyt sprog og blive udsat for en hel anden verden, er i sig selv ikke nogen garanti for, at man tilegner sig iværksætter-kvaliteter.

Kendte rige folk i nutidens Mongoli, som for eksempel Jargalsaikhan fra Buyan Kompagniet, begyndte at forstå markedssystemet som fattige studenter i det fremmede, idet de blev tvunget til at supplere de 60 rubler om måneden, deres regerings legat var på. Nogle i denne gruppe fik sig en

ekstra indkomst på legal måde ved at arbejde som privatlærere eller i deltidsjob.

Mange i denne gruppe blev derimod involveret i tuskhandel og smugling i mindre grad. De var gode til at klare sig, dygtige i skolen, uden at være højt begavede. Da kommando-økonomien faldt sammen havde den slags personer en tankegang, som gjorde dem fleksible og idérige til at finde andre veje til at tjene penge på med rod i den legale struktur.

Forhenværende direktører

En anden iværksættergruppe er tidligere direktører for kommunistfabrikker og -firmaer. Specialister, særligt inden for minedrift og energi, som steg til ledende stillinger gennem deres viden om erhvervet, har været i stand til at udnytte deres viden på en givtig måde i samarbejde med udenlandske firmaer i denne sektor inden for den nye ikke-kommando-økonomi. Ofte bevarede disse mennesker deres administrative stillinger og begyndte at lave lidt forretninger som sidebeskæftigelse, før de sprang ind i den private sektor. Lignende eksempler kan findes inden for bank- og finansverdenen, hvis man undersøger de private bankers ledelse.

Man skal også være opmærksom på, at der er en geografisk faktor indblandet ved de succesfulde iværksættere i Mongoliet. Der er flere iværksættere langs den nordlige og centrale del af jernbanen, særligt i hovedstaden og de aimag'er, som grænser op til Rusland og Kina, hvor grænsehandlen har givet flere muligheder for forretninger.

Ser man på de nye iværksættere i Mongoliet, hvilke ligheder dukker så frem?

Det kan ikke nægtes, at størstedelen har mere end 7 års skole-

gang, ofte på universitetsniveau. Mange taler et udenlandsk sprog godt og har boet i eller rejst i fremmede lande. Mange har haft politiske forbindelser til MPRP-styret.

Den ny klasse af iværksættere kommer fra kredsen af byembedsmænd, som har været ansat ved statsfabrikker eller på statskontorer. Det er dem, som har oplevet den mest dramatiske økonomiske forandring i omstillingsperioden. Disse folk blev ikke betalt eller kun betalt uregelmæssigt, så mange måtte supplere deres indkomst med andre job, så som at køre taxi, oversætte, småhandel og tuskhandel. Blandt de højest uddannede gled matematikere ind i computerforetagender, ingeniører blev konsulenter for udenlandske selskaber, læger optrådte som tolke. De nyrige fik hovedsagelig deres formuer fra handel i ind- og udland. De succesrige forretningsmænd satser på et asiatisk-orienteret netværk til Beijing, Taipei, Soul, Singapore og Bangkok, frem for at vende sig mod de tidligere partnere i Rusland og Østeuropa.

Tidligere afviste iværksætterne politik og holdt sig til forretninger. Efter 5 år i omstillingperiode ønsker mange af de mest succesrige forretningsmænd at gå ind i politik eller blot at have stærk indflydelse på den nye politiske situation for at få ændret lov- og skattesystemet, så det bliver til deres fordel.

Til trods for at det er anslået, at 80% af unge mongoler i dag er mere interesseret i forretninger end i politik, og at de dygtigste normalt afstår fra at blive offentligt ansat, ønsker de rige at udnytte deres position og økonomiske indflydelse. De har indset, at de har brug for politisk indflydelse for at skabe et godt miljø for at udvikle deres foretagender. Det er grunden til, at de var tiltrukket af

den demokratiske opposition bevægelse. Man regner med, at en tredjedel af de nye parlamentsmedlemmer, som blev valgt i 1996, er forretningsfolk, som nu søger politisk indflydelse.

Etniske mindretal

Lad mig til sidst komme med nogle betragtninger over Mongoliets etniske mindretal i det nye forretningsmiljø.

Kazakerne er det største mindretal og bor i de vestlige aimag'er. De synes ikke at udnytte Mongoliets overgang til det frie marked på en offentlig måde. Mongolske embedsmænd påstår, at de kazaker, som virkelig var interesseret i at lave penge, rejste til Kazakstan i perioden 1991-1992, selv om mange er vendt tilbage igen.

Alligevel viste min egen rejse i 1996 til Bayan Olgii (red: Aimag'en er omtalt i Ger(25):25), at de største fabrikker og forretningsforetagender, som for eksempel de privatiserede aimag-slagterhuse, for størstedelens vedkommende styres fint af ansatte kazaker, og at den frie grænsehandel med Sibiriens blomstrer.

I almindelighed ved Khalkha-mongolerne det ikke eller er ligeglade med udviklingen i denne aimag, men det er ikke bevis for, at det lokale eller regionale forretningsliv ikke har nogen betydning.

Kvinder

Kvindens placering inden for iværksætterne er mindre synlig. I topstillinger er der kun få kendte forretningskvinder, men der er til gengæld mange små foretagender, som styres succesfuldt af kvinder, som udgør størstedelen af Mongoliets nye middelklasse. Flere kvinder end mænd mistede deres arbejde, da statsforetagender blev lukket i første halvdel af 1990'erne.

I socialist-perioden udgjorde kvinder mere end 3/4 af alle studerende ved de højere uddannelser: De udgjorde 50% af matematikstuderende, 63% af handel- og erhvervsstuderende, 78% af udenlandske sprogstuderende og 73% af medicinsk studerende.

Skønt kvinder repræsenterer mindre end halvdelen af arbejdsstyrken, dominerer de inden for bankverden, sundhedsvæsenet og uddannelsessektoren med 60%-80%.

I tiden efter 1990 dominerer kvinder stadig inden for kommunikation, handel, teknologi og forsikring. Ifølge vestlige kilder er de fleste bygningsarbejdere og malere kvinder. 41½% af kvinderne bor på landet, og af dem er 225.000 hyrder. Kvinder repræsenterer

størstedelen af læger, dyrlæger, lærere og butiksassistenter - alle erhverv som traditionelt er adgang til middelklassen, hvis ikke overklassen i udviklede lande. Alligevel er mændenes rolle i overgangsperioden forøget på bekostning af kvindernes. Kvinder har tabt indflydelse i regering, sundhedsvæsen og inden for bankområdet. Den offentlige sektor er ikke længere i stand til at finansiere lærer, læger og offentligt ansatte, som har mistet prestige og indtjeningskraften.

Kvinder lider derfor i et overvældende stort antal. Den sociale struktur som støttede kvinderne, så som ægteskabelige goder og legater er formindsket, dog uden helt at være forsvundet. Kvinder udgør over 50% af de registrerede arbejdsløse, og de, som er selvansatte, modtager megen lille finansiel støtte fra det offentlige eller fra banker.

Antallet af kvinder i den private sektor er vanskeligt at måle. De er gået ind i foretagender som for eksempel private spisesteder og restauranter og er blevet masseproducenter af juice på flaske. En kvindelig tandlæge har startet en privat tandlægeklinik.

En kvinde fra en statskødfabrik har startet en hjemmefabrikation af sauce med gadesalg for øje. Efter 6 måneder modtog hun et lille FN-lån og tilbagebetalte det hurtigt. Et år senere lejede hun et større produktionssted og ansatte 14 arbejdere fra sin gamle fabrik samt indkøbte brugt udstyr fra Tyskland.

Hvor udbredt er sådanne tilfælde af kvindelige iværksættere? Kun fremtiden vil vise os det. ☺

Alicia Campi

Kilde: "Who Are Mongolia's Entrepreneurs?", *Mongolia Survey*, 1998 (5):43-52 (Indiana: The Mongolia Society). Oversat ved RGil.

INDHOLD

Dansk Mongolsk Selskab	2
Forsiden	2
Litteratur om mongoler (17)	2
Henrik Kauffmann: Den danske gesandt besøgte Mongoliet i 1925	3-8
Erik Isager: De danske nybyggere på Zobel- sletten (8): Fem år blandt mongoler	9-14
Rolf Gilberg: Zavhan Aimag	15
Bulgan Njama: DaMoST og HAD-unge er lig med en familie	16-17
Rolf Gilberg: Mongolernes Hemmelige Historie	17
Bat-Ochir Bold: Chinggis Khans død	18-25
Rolf Gilberg: Den Gale Baron	25-26
Alicia Campi: Hvem er Mongoliets iværksættere?	27-31
Bagsiden	32

ISSN Nr: 0905-9504

Mongolske
frimærker

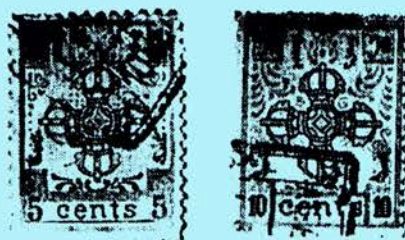
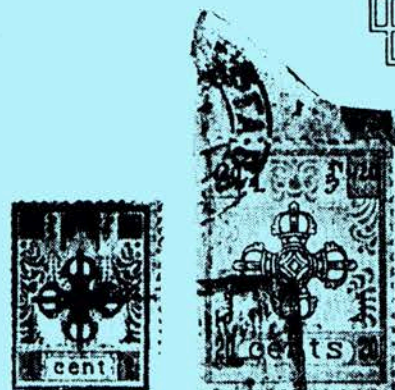
Haslund-Christensen fortæller i "Jabonah" (side 229):

Indtil 1923 anvendtes ved afsendelse af breve fra Urga enten kinesiske eller russiske frimærker. I 1924 lod "Ungmongolerne" frimærker trykke af et vesterlandsk firma i Kina. Disse frimærker anvendtes i Mongoliet indtil slutningen af 1925, da Sovjetunionen lod indføre nye mærker med mongolsk og russisk tekst.

De første mongolprægede mønter blev taget i brug i Urga i 1924. Mønterne tryktes i Moskva. I tugerik inddeltes i 100 monke, som havde en værdi af 0,78 mexikanske dollars.

Tidligere var praktisk talt al handel "tuskhandel". En ting værdisattes i de forskellige distrikter efter, hvad distriktet hovedsagelig havde sin faste indkomst i. I Nordmongoliet var enheden "nicker herim" (et egermskind), og på stepperne værdisatte man en hest eller et kreatur efter, hvor mange "pud shartos" dyret var værd. Et pud shartos = 16½ kg smør.

Officielt takserede man også ved hjælp af sølvværdi. En "jamba" var en sølvklump af form som en hestehov med en vægt af 1,87 kg. Jambaen inddeltes i 50 lahn á 10 tjan á 10 tung. Ved indførelsen fra Kina af mexikanske dollars regnedes en af disse lig med 0,76 lahn. HHC

Mongolsk udstilling

Nieuwe Kerk i Amsterdam åbner 25. juni - 17. oktober 1999 en udstilling med religiøs mongolsk kunst, hvoraf meget er indlånt fra Mongoliet. Man fokuserer på gyldne bronzefigurer fra 1600-tallet, hvoraf nogle af skabt af Zana-bazar, og på tangkhaer. Desuden vil udstillingen vise Tsam-dans masker og noget om Maitreya ceremonier. Der er ikke tegn på, at udstillingen kommer til Danmark. Flere oplysninger hos Stichting Projecten De Nieuwe Kerk te Amsterdam, postbus 3438, 1001 ae Amsterdam, telf: 020-6268168. ©